

IEF

Pensioenfonds

Jaarverslag 2018

Inhoudsopgave

1. Verslag van het bestuur	3
Voorwoord	3
Kerncijfers	5
Algemene informatie	6
Financiële informatie	10
Risicomanagement	13
Bestuursaanlegenheden	15
Pensioenparagraaf	20
Beleggingenparagraaf	23
Actuariële paragraaf	27
2. Verslag Visitatiecommissie	30
3. Verslag Verantwoordingsorgaan	33
4. Jaarrekening	35
Balans per 31 december	35
Rekening van baten en lasten	36
Kasstroomoverzicht	37
Toelichting algemeen	38
Toelichting op de balans per 31 december	45
Risicobeheer	55
Toelichting op de rekening van baten en lasten	61
5. Overige gegevens	71
Actuariële verklaring	72
Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	74
Bijlage A Trefwoorden	77
Bijlage B Afkortingen	79

1. Verslag van het bestuur

Voorwoord

Voor u ligt het jaarverslag van het IFF pensioenfonds over 2018. Namens het bestuur wil ik graag een aantal zaken toelichten over het afgelopen jaar 2018 van het IFF pensioenfonds. Het pensioenfonds is er voor u en voor uw financiële toekomst. Ik hoop daarom dat dit voorwoord helpt in het beter begrijpen wat wij als bestuur doen, hoe het pensioenfonds ervoor staat en wat er in 2018 is gebeurd.

Verantwoording door het bestuur.

In het jaarverslag leggen wij als bestuur verantwoording af over ons handelen in 2018. Er wordt gekeken naar het beheer van de financiële middelen, de spaarpot met bezittingen van het fonds. Een certificerend actuaris beoordeelt of wij voorzichtig en als goed huisvader met de bezittingen zijn omgegaan. Daarnaast wordt bekeken of er genoeg geld is voor de toekomstige opbouw en betaling van uw pensioen.

Door de accountant wordt gekeken naar de financiële resultaten, kloppen de cijfers zoals weergegeven in het jaarverslag.

Daarnaast wordt ieder jaar het beleid en de algemene gang van zaken getoetst en beoordeeld door een zogenaamde visitatiecommissie. Dit is een externe commissie van 3 personen die onderzoekt of wij als bestuur voldoen aan alle vereisten. De visitatiecommissie brengt ook verslag uit aan het verantwoordingsorgaan en de directie van IFF. U kunt een samenvatting van hun bevindingen vinden op pagina 30.

Als laatste wil ik het verantwoordingsorgaan noemen. Dit orgaan bestaat uit 3 leden, namens werknemers, gepensioneerden en werkgever. Ook zij geven een oordeel over het handelen van het bestuur. De bevindingen van het verantwoordingsorgaan kunt u vinden op pagina 33.

Hoe staat het fonds ervoor.

In 2018 is de beleidsdekkingsgraad gestegen van 118,1% naar 119,5%. Dit betekent dat we aan het eind van het jaar voor elke euro aan opgebouwd pensioen 1,195 euro in de spaarpot hebben. Door deze beleidsdekkingsgraad waren we in staat om dit jaar de pensioenen gedeeltelijk te indexeren met 0,7% t.o.v. prijsinflatie van 1,34%.

Wat is er verder gebeurd in 2018, ontwikkelingen van het IFF Pensioenfonds.

Aan de hand van een jaarplan voor 2018 is er door het bestuur aandacht besteed aan een aantal belangrijke zaken.

De wet bescherming persoonsgegevens is opgevolgd door het aanpassen van onze interne procedures voor informatieopslag en verstrekking. Daarnaast zijn afspraken gemaakt met alle partijen die werken met gevoelige en persoonlijke informatie, zoals Blue Sky Group.

Veel aandacht is besteed aan inschatting en beheersing van alle niet-financiële risico's die wij als fonds lopen. Hierbij kan gedacht worden aan bijvoorbeeld uitbesteding van de pensioenadministratie, cybercrime, maar ook integriteit en reputatie.

Eind 2018 is de laatste stap gezet in de omzetting van onze beleggingsportefeuille met een aanvulling in beleggingen in vastgoed ter waarde van bijna 20 miljoen.

Wij zijn erg blij dat we wederom een aantal nieuwe aspirant leden hebben gevonden. Dit zorgt voor een goede basis voor toekomstige bezetting van onze commissies en bestuur.

In het voorjaar van 2018 is De Nederlandsche Bank op bezoek geweest bij het IFF Pensioenfonds. DNB houdt toezicht op de financiële situatie bij alle pensioenfonds in Nederland. Daarnaast beoordeelt DNB hoe het pensioenfonds wordt bestuurd, of er genoeg kennis van zaken is en of alles netjes wordt vastgelegd.

Het is prettig te kunnen melden dat DNB geen opmerkingen had over het fonds.

2019 zal in het teken staan van verdere invulling van Europese wetgeving IORP II. In 2018 is een start gemaakt met het aanpassen van de governancestructuur. In 2019 zal o.a. een nieuwe risico management commissie worden opgericht ter ondersteuning van de sleutelfunctiehouder risicomanagement.

Een ander aandachtspunt is een mogelijke wijziging in het Nederlandse pensioenstelsel. De lage rentestand heeft een negatieve invloed op de dekkingsgraad van alle pensioenfonds. Korten van pensioenen is veelvuldig in het nieuws. Door een hoge premiebijdrage door IFF en renteafdekking hebben wij als fonds minder last van de rentestand en van korten is bij ons fonds geen sprake. Wij zien de toekomst van het fonds positief tegemoet.

Ik wil u namens het bestuur en alle betrokken commissies danken voor het gestelde vertrouwen.

Kees Wisse

Voorzitter IFF Pensioenfonds

Kerncijfers

(bedragen in duizenden euro's)

	2018	2017	2016	2015	2014
Deelnemers					
Aantal actieve deelnemers	1.053	985	998	981	957
Aantal gewezen deelnemers	807	794	735	692	672
Aantal pensioengerechtigden	528	530	526	527	515
Totaal	2.388	2.309	2.259	2.200	2.144
Pensioenactiviteiten					
Premie werkgeversdeel	8.875	7.580	6.523	6.673	7.100
Premie werknemersdeel	<u>1.681</u>	<u>1.504</u>	<u>1.378</u>	<u>1.589</u>	<u>1.905</u>
Totaal premies risico pensioenfonds	10.556	9.084	7.901	8.262	9.005
Premies risico deelnemers	-	4	23	91	128
Inkomende waardeoverdrachten	266	34	395	243	1.294
Uitgaande waardeoverdrachten	295	348	133	384	19
Pensioenuitkeringen	8.538	8.600	8.484	8.310	8.313
Vermogen					
Stichtingskapitaal en reserves	51.917	59.353	45.554	34.712	50.926
Technische voorz risico pensioenfonds	321.146	308.334	311.685	285.379	270.555
Technische voorz risico deelnemers	-	-	1.406	1.427	1.467
Dekkingsgraad					
Nominale dekkingsgraad	116,2%	119,2%	114,5%	112,1%	118,8%
Beleidsdekkingsgraad	119,5%	118,1%	112,0%	113,8%	115,6%
Vereiste dekkingsgraad volgens FTK	115,3%	115,7%	115,3%	116,5%	110,7%
Beleggingen					
Vastgoed en aandelen	98.991	79.509	87.359	82.886	81.918
Vastrentende waarden ¹	271.908	288.254	271.093	242.821	240.710
Derivaten, per saldo	48	113	-238	181	-329
Totaal	370.947	367.876	358.214	325.888	322.299
Resultaat beleggingen					
Totaal beleggingsopbrengsten	3.358	9.274	37.640	-1.384	62.902
Rendement beleggingen	0,93%	2,7%	11,8%	-0,3%	24,1%

¹ Inclusief beleggingen ter afdekking renterisico (vastrentende waarden en rentederivaten)

Algemene informatie

Juridische structuur

De Stichting IFF Pensioenfonds - hierna te noemen IFF Pensioenfonds – is opgericht in 1941, heeft haar statutaire zetel in Hilversum en is ingeschreven bij het stichtingenregister van de Kamer van Koophandel te Almere nummer 41192479.

Adresgegevens

Correspondentieadres: Postbus 309, 1200 AH Hilversum
Telefoon: 035 – 688 39 11
E-mail: pensioenfonds@iff.com

De statuten zijn laatstelijk gewijzigd op 2 december 2015.

Het IFF Pensioenfonds is een ondernemingspensioenfonds en is aangesloten bij de Pensioenfederatie.

Op basis van een voorwaardelijk geïndexeerde middelloonregeling bouwen de deelnemers een financiële aanspraak op voor de gevolgen van pensionering en overlijden.

Statutaire doelstelling

Het IFF Pensioenfonds draagt de verantwoordelijkheid voor een goede uitvoering van de pensioenregelingen voor actieve deelnemers, gewezen deelnemers en gepensioneerden in overeenstemming met de bestaande wet- en regelgeving.

Statutair is de doelstelling als volgt geformuleerd: het treffen van de pensioenvoorzieningen ter zake van ouderdom en overlijden voor degenen die als deelnemer zijn aangemeld, in overeenstemming met de reglementen in de ruimste zin genomen.

Hiertoe heeft het IFF Pensioenfonds een overeenkomst gesloten met International Flavors & Fragrances I.F.F. (Nederland) B.V. (hierna te noemen: IFF).

Het IFF Pensioenfonds voert een beleid dat in overeenstemming is met de statutaire doelstelling. Dit beleid is vastgelegd in beleidsdocumenten waarvan de actuariële en bedrijfstechnische nota (ABTN) de belangrijkste is. Deze ABTN is voor het laatst geactualiseerd op 1 juli 2018 en is van toepassing sinds 1 juli 2018.

In 2016 heeft het bestuur de missie en visie van het pensioenfonds opnieuw geformuleerd.

Missie

Het IFF Pensioenfonds wil binnen de regeling die de sociale partners hebben afgesproken een zo optimaal mogelijke uitkering verzorgen middels een zelfstandig pensioenfonds voor (gewezen) deelnemers, gepensioneerden en nabestaanden.

Visie

Het IFF Pensioenfonds wil een goede uitkering kunnen verzorgen, die koopkrachtbestendig is en die in lijn is met de pensioenambities, die de sociale partners van IFF hebben afgesproken.

Financiële koers

Daartoe dienen te allen tijde voldoende financiële middelen beschikbaar te zijn.

Om dit te realiseren, volgt het IFF Pensioenfonds een beleggingsstrategie, die is gericht op het behalen van voldoende rendement zonder onnodige risico's te nemen.

Maatschappelijk verantwoord beleggen speelt hierbij een steeds belangrijker rol.

Communicatie en Transparantie

Vertrouwen in het IFF Pensioenfonds kan alleen gerealiseerd worden door evenwichtige, transparante, begrijpelijke en tijdige communicatie naar desbetreffende belanghebbenden, over stand van zaken in het fonds, en wijzigingen in wet en regelgeving die van invloed zijn op het fonds.

Door inzet van verschillende communicatiemiddelen voorziet het fonds de deelnemers van een informatiestroom, waarmee zij inzicht kunnen krijgen in de bijdrage die de pensioenregeling levert aan hun persoonlijke pensioenambities.

Integer & Professioneel Bestuur

Het behartigen van de belangen van alle stakeholders staat voor het bestuur van het Pensioenfonds voorop. Evenwichtigheid in besluitvorming, waarbij deze belangen zorgvuldig worden beoordeeld en afgewogen, vormen de basis van een integer bestuur. Elk bestuurslid is verantwoordelijk voor de belangen van alle deelnemers gezamenlijk en moet zonder ruggespraak, onafhankelijk besluiten kunnen nemen. Dit is vastgelegd in een functieprofiel voor bestuursleden. De professionaliteit wordt middels individuele evaluaties en een groepsevaluatie jaarlijks getoetst. Daarnaast wordt middels een opleidingsplan continu het kennisniveau en de aanscherping van competenties bevorderd.

Zelfstandigheid

Het bestuur en de werkgever onderschrijven de ambitie om het pensioenfonds zelfstandig te besturen. Een zelfstandig pensioenfonds wordt gezien als meerwaarde voor IFF. Een zelfstandig pensioenfonds is in lijn met en gebaseerd op de kernwaarden van IFF, een hoge mate van betrokkenheid, passie, creativiteit en expertise.

Door steeds hogere vereisten aan de professionalisering van het besturen van een pensioenfonds is het noodzakelijk alternatieven voor een zelfstandig pensioenfonds te blijven evalueren.

Uitgangspunten

IFF wil een marktconforme pensioenvoorziening aanbieden en biedt een hybride regeling aan, bestaande uit een middelloonregeling voor alle werknemers en een excedentregeling boven een bepaalde salarisgrens. Het IFF Pensioenfonds is verantwoordelijk voor de uitvoering van de middelloonregeling, binnen de afspraken die de sociale partners hierover hebben gemaakt en voor hetgeen de wetgever voorschrijft.

Naast de formele taken en verantwoordelijkheden hanteren de organen van het IFF Pensioenfonds de volgende uitgangspunten bij de uitvoering van hun werkzaamheden:

- Kennis en kunde van het collectief waarborgen.
- Continuïteit waarborgen.
- Integriteit van mensen/beslissingen/keuzes.
- Openheid en transparantie in communicatie.
- Commitment.

Samenstelling van bestuur

Het IFF Pensioenfonds heeft een paritair samengesteld bestuur dat zich terzijde laat staan door externe actuarissen, een externe accountant, een secretariaatsbureau, diverse commissies en een verantwoordingsorgaan. Zelf heeft het IFF Pensioenfonds geen personeel in dienst.

Het bestuur is samengesteld uit 3 vertegenwoordigers van de werkgever, 2 vertegenwoordigers van de werknemers, en 1 vertegenwoordiger van de gepensioneerden. De zittingsperiode van de bestuursleden is 6 jaar en begint in principe per 1 mei.

In het jaar 2018 zijn er geen wijzigingen geweest in het bestuur van het pensioenfonds.

Conform de statuten, reglementen en ABTN van het IFF Pensioenfonds heeft het bestuur de volgende taken en verantwoordelijkheden:

- Het algemeen beleid van het fonds vaststellen. Via een mandaat heeft het de volgende taken en verantwoordelijkheden gedelegeerd aan het dagelijks bestuur:
 - Beleids- en bestuursprocedures en processen vormgeven en vastleggen.
 - Het fonds aansturen.
 - De risico's op de korte en lange termijn beheersen.
- Alle besluitvorming binnen het fonds.
- Verantwoording afleggen aan het Verantwoordingsorgaan.

Huidige samenstelling

Op 31 december 2018 was het Bestuur als volgt samengesteld:

Bestuurslid	Benoemd door	Functie	Aftredend
Ir. C.A. Wisse (1971)	Directie	Voorzitter	2022
F.T. van der Aa (1952)	Ondernemingsraad	Secretaris	2021
Mevr. drs. H.E. Niekus-van Waveren (1969)	Directie	Penningmeester	2020
Drs. J.A. Ambergen (1962)	Directie	Lid	2021
Mevr. E.G.M. Brundel, BAS (1977)	Ondernemingsraad	Lid	2022
G.P.C. Aarts (1944)	Gepensioneerden	Lid	2024

Dagelijks bestuur en dagelijkse leiding

Het dagelijks bestuur van het pensioenfonds wordt gevormd door de voorzitter, de penningmeester en de secretaris. Bij de uitoefening van hun functie worden zij ondersteund door het secretariaatsbureau en externe adviseurs.

Conform de statuten, reglementen en ABTN van het pensioenfonds heeft het dagelijks bestuur de volgende taken en verantwoordelijkheden:

- Het fonds besturen en het dagelijks beleid bepalen binnen het mandaat dat het van het bestuur heeft gekregen.
- Besluiten van het bestuur voorbereiden en uitvoeren.
- De activiteiten van het fonds beheren en het uitbestedingsbeleid uitvoeren binnen het mandaat dat het van het bestuur heeft gekregen en voor zover dat is toegestaan door de wet- en regelgeving.
- Zorgen dat de statuten en reglementen en de overige juridische documenten van het fonds binnen de gestelde termijnen voldoen aan de wet- en regelgeving.
- Het bestuur adviseren.
- Het fonds vertegenwoordigen met inachtneming van de wet- en regelgeving.
- Toezien op het uitvoeren van de financiële administratie.

Verantwoordingsorgaan

Het bestuur legt verantwoording af aan het Verantwoordingsorgaan (VO). Het VO bestaat uit drie leden: 1 namens de werkgever, 1 namens de werknemers en 1 namens de gepensioneerden. In 2018 zijn er geen wijzigingen in het verantwoordingsorgaan geweest.

De zittingsperiode van de leden van het Verantwoordingsorgaan is 6 jaar en begint in principe per 1 mei. Op 31 december 2018 was het Verantwoordingsorgaan als volgt samengesteld:

Verantwoordingsorgaan	Benoemd door	Functie	Aftredend
Mevr. R. Munting (1970)	Ondernemingsraad	Voorzitter	2022
Mevr. A.M.S. Dekeling (1970)	Directie	Secretaris	2022
G.P. van Es (1947)	Gepensioneerden	Lid	2023

Het verslag van het Verantwoordingsorgaan staat op pagina 33 en 34 van dit jaarverslag.

Vermogensbeheerders

Het IFF Pensioenfonds werkt voor het beheer van de beleggingsportefeuille samen met de onderstaande externe vermogensbeheerders.

- Vastrentende waarden: Robeco en M&G.
- Onroerend goed: CBRE Real Estate en M&G.
- Aandelen: Northern Trust.

Deze vermogensbeheerders zijn verantwoordelijk voor de selectie en de timing van de transacties in de door hen beheerde portefeuilles binnen de geldende mandaten. Zij worden aangestuurd door de voorzitter en de secretaris van de Beleggingsadviescommissie (BAC), die opereren binnen hun mandaat van het bestuur.

De resultaten van de vermogensbeheerders worden, op tweewekelijkse basis gevolgd en besproken door de Financiële Monitoring Commissie (FMC). Op maandbasis ontvangt het bestuur een rendementsanalyse van Blue Sky Group. Daarin wordt het rendement van de beleggingen van het IFF Pensioenfonds afgezet tegen een bijbehorende benchmark. Verder worden de beheerders periodiek geëvalueerd door de BAC op basis van de selectiecriteria die zijn gehanteerd om de beheerders aan te stellen.

Uitvoeringsorganisatie

De uitvoering van de pensioen- en de financiële administratie is uitbesteed aan Blue Sky Group. Daarnaast verricht Blue Sky Group operationele actuariële werkzaamheden, zoals het opstellen van de dekkingsgraadberekening, het opstellen van de premienota, berekening van de jaarlijkse afkoop- en flexibiliseringsfactoren, het actuarieel jaarwerk en het opstellen van de verslagstaten ten behoeve van De Nederlandsche Bank. Met Blue Sky Group is een uitbestedingsovereenkomst gesloten.

Externen

Het IFF Pensioenfonds wordt geadviseerd en ondersteund door onderstaande externe partijen:

- Onafhankelijke accountant: PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.
- Waarmerkend actuaire: Milliman Pensioenen.
- Adviserend actuaire: Willis Towers Watson Netherlands B.V.
- Adviseur BAC: Willis Towers Watson Netherlands B.V.
- Pensioenjurist: Willis Towers Watson Netherlands B.V.
- Secretariële ondersteuning: TXT & PR Myra Prinsen.

Financiële informatie

De premies zijn voor 2018 als volgt berekend:

Feitelijke ontvangen premie	€ 10.556 duizend
Zuiver kostendekkende premie	€ 10.500 duizend
Gedempte kostendekkende premie	€ 10.508 duizend

De feitelijke premie is de premie die IFF en de deelnemers werkelijk hebben betaald aan het fonds (werkgeversdeel € 8.875 duizend, werknemersdeel € 1.681 duizend).

In 2018 heeft de werkgever een extra bijdrage gestort van € 1.937 duizend om de premie op het kostendekkende niveau te brengen. Dit bedrag is opgenomen in het werkgeversdeel van de premie.

De zuiver kostendekkende premie is de berekende premie rekening houdend met de DNB rentetermijnstructuur per 31 december 2017.

De gedempte kostendekkende premie wordt berekend op basis van de gemiddelde marktrente over 36 maanden.

Kosten

De kosten van het pensioenfonds worden gesplitst in kosten voor de pensioenuitvoering en kosten voor vermogensbeheer.

Pensioenuitvoeringskosten

Op grond van de Overeenkomst Pensioenreglement worden alle kosten van de pensioenregeling, met uitzondering van de kosten voor vermogensbeheer en de kosten van de adviseur van de BAC, voldaan door IFF. De kosten van de pensioenuitvoering bedragen in 2018 € 575 duizend oftewel € 364 (2017: € 361) per deelnemer. Deze kosten omvatten onder andere de kosten van uitbesteding van administratie en secretariaat, de kosten van actuarissen, accountants en adviseurs en de kosten van communicatie. Deze kosten komen direct ten laste van IFF. Zou IFF deze kosten niet betalen dan zouden deze aan de kostendekkende premie moeten worden toegevoegd. Daarnaast is een aantal bestuurs- en commissieleden in dienst van IFF. De geschatte waarde hiervan is in 2018 € 234 duizend.

Kosten vermogensbeheer

De totale kosten van het vermogensbeheer (exclusief transactiekosten) bedragen € 1.903 duizend ofwel 0,53% (2017: 0,53%) van het gemiddeld belegd vermogen. Inclusief transactiekosten bedroegen de kosten € 2.054 duizend ofwel 0,57% (2017: 0,61%). De lagere kosten zijn het gevolg van de lagere transitiekosten ten opzichte van voorgaand jaar, toen er diverse transities waren in de aandelen- en de vastgoedportefeuilles. De kosten komen ten laste van het rendement.

De kosten vermogensbeheer zijn als volgt te specificeren:

	Totaal (* 1000)	Als % van het gemiddeld belegd vermogen
Manager/service provider	1.505	0,42%
Bewaarbank	209	0,06%
Interne kosten	22	0,01%
Overige kosten	167	0,04%
Totaal	1.903	0,53%

De vermogensbeheerkosten van een pensioenfonds hangen samen met de beleggingsstrategie die het fonds hanteert en de wijze waarop deze wordt geïmplementeerd. Omdat het fonds zelf geen actief beleggingsbeleid voert, kunnen de kosten relatief laag blijven. Het streven van het pensioenfonds is dat

de kosten van het vermogensbeheer marktconform zijn; middels benchmarking wordt gecontroleerd en bevestigd dat dit daadwerkelijk zo is. De kosten worden gedreven door de strategische beleggingsmix, en zijn een mix van actief en passief beheerde fondsen.

De vermogensbeheerkosten per beleggingscategorie:

	Beheerskosten	Transactiekosten	Totaal
Vastgoed	509	0	509
Aandelen	88	79	167
Vastrentende waarden	804	21	825
Beleggingen ter afdekking renterisico	252	51	302
Niet toegerekende kosten	250	0	250
Totaal	1.903	151	2.054

Aansluiting met de jaarrekening

De Aanbevelingen uitvoeringskosten van de Pensioenfederatie nemen naast de directe kosten ook de indirecte kosten mee en maken expliciet onderscheid tussen de vermogensbeheerkosten en transactiekosten. In de jaarrekening zijn alleen de kosten die direct bij het pensioenfonds in rekening zijn gebracht opgenomen. De deels geschatte direct toe te rekenen beleggingskosten binnen de beleggingsfondsen en transactiekosten maken in de jaarrekening onderdeel uit van de waardeveranderingen van de beleggingen. In voorgaande opstelling van de vermogensbeheerkosten zijn daarnaast de kosten opgenomen van advisering inzake vermogensbeheer.

Een nadere detaillering van de vermogensbeheerkosten staat op pagina 67 tot en met 69 van dit jaarverslag.

Dekkingsgraad

	Beleids dekkingsgraad	Nominale dekkingsgraad	Vereist vermogen	Reserve positie
Ultimo eerste kwartaal	119,1%	118,9%	116,0%	3,1%
Ultimo tweede kwartaal	119,5%	119,1%	116,0%	3,5%
Ultimo derde kwartaal	119,8%	120,2%	116,0%	3,8%
Ultimo vierde kwartaal	119,5%	116,2%	115,3%	4,2%

Ultimo	2018	2017	2016	2015	2014
Dekkingsgraad	116,2%	119,2%	114,5%	112,1%	118,8%
Beleidsdekkingsgraad	119,5%	118,1%	112,0%	113,8%	115,6%
Vereist vermogen	115,3%	115,7%	115,3%	116,5%	110,7%
Reservepositie*	4,2%	2,4%	-3,3%	-2,7%	8,1%

* Vanaf 2015 is de reservepositie het verschil tussen de beleidsdekkingsgraad en het vereist vermogen.

De reële dekkingsgraad, zoals gerapporteerd aan De Nederlandsche Bank, bedroeg ultimo 2018 97,5%.

Toeslagverlening

Per 1 januari 2019 is er een toeslag verleend van 1,24%.

De stijging van de afgeleide consumentenprijsindex tussen oktober 2017 en oktober 2018 bedroeg 1,68%. Met de beleidsdekkingsgraad van 119,8% (op 30 september 2018) was er wel gedeeltelijke maar geen volledige indexatie mogelijk. De adviserend actuaire heeft berekend dat de maximale toekomstbestendige

toeslagverlening per 1 januari 2019 1,24% bedraagt. Het bestuur heeft besloten deze gedeeltelijke indexatie toe te kennen.

Voor verdere informatie over de beleggingsresultaten en de beleggingsportefeuille wordt verwezen naar de Beleggingenparagraaf op pagina 23 tot en met 26.

Risicomanagement

Het bestuur is verantwoordelijk voor het realiseren van de doelstellingen van het fonds. Het bereiken van die doelstellingen kan continu in gevaar komen door risico's van binnen en buiten de organisatie. Risicomanagement staat dan ook nadrukkelijk op de agenda van het bestuur. Het bestuur moet een actueel en volledig beeld hebben van alle relevante risico's en zorgen voor gepaste beheersmaatregelen. Dit vloeit voort uit eisen ten aanzien van een beheerste en integere bedrijfsvoering zoals opgenomen in de Pensioenwet.

Risico- en beheersingscategorieën

Het bestuur heeft de dagelijkse uitvoering van het risicomanagement gedelegeerd aan de BAC voor financiële risico's en aan het dagelijks bestuur voor niet-financiële risico's. Deze twee onderscheidende categorieën zijn ontleend aan FIRM, een methode die onderscheid maakt tussen verschillende risicocategorieën. Het IFF Pensioenfonds kent de volgende hoofd risico's:

Financiële risico's

- Solvabiliteitsrisico
- Liquiditeitsrisico
- Verzekeringsrisico
- Overige risico's balansbeheer

Niet-financiële risico's

- Omgevingsrisico
- Operationeel risico
- Uitbestedingsrisico
- IT risico
- Integriteitsrisico
- Juridisch risico
- Governance risico

In 2018 zijn alle niet-financiële risico's opnieuw beoordeeld en gerangschikt. Voor een volledige beschrijving van de risico- en beheersingscategorieën, wordt verwezen naar het "Risicomanagementplan", dat onderdeel is van de ABTN. Alle 30 geïdentificeerde risico's worden omschreven, alsmede voor ieder risico kans en impact, de management respons, residu risico en monitoring en rapportering. Ook risicobeleid en risicohouding worden toegelicht in dit document.

Monitoring van risico's

Het risicoregister is een samenvatting van alle financiële risico's met risiconiveau (hoog, midden of laag), rapportering en commentaar. Iedere bestuursvergadering wordt het register geactualiseerd, besproken en beoordeeld. De niet-financiële risico's worden minimaal eenmaal per jaar in het bestuur besproken. De Auditcommissie ziet toe op de werking van het risicobeheersings- en controlesysteem.

De belangrijkste risico's voor het IFF Pensioenfonds

Er zijn momenteel drie financiële risico's beoordeeld als hoog:

- Solvabiliteitsrisico: het risico dat de ambitie niet meer gerealiseerd kan worden doordat de solvabiliteit, dus de dekkingsgraad, ontoereikend wordt. De belangrijkste drivers achter het solvabiliteitsrisico zijn momenteel:
 - o Renterisico: het risico van verlies van solvabiliteit door rentedalingen of draaiingen van de rentecurve vanwege het verschil in de (gemiddelde) looptijden van de (nominale) pensioenverplichtingen en de vastrentende beleggingen, alsmede vanwege het verschil in omvang van de pensioenverplichtingen ten opzichte van de vastrentende beleggingen. Het renterisico is voor het grootste deel afgedekt volgens een staffel op basis van renteniveau middels een Liability Driven beleggingsfonds (het Robeco LDI40 fonds). Op basis van de marktrente bedraagt de effectiviteit van de afdekking ultimo 2018 ongeveer 63% binnen de gestelde

bandbreedte van 60% tot 70%. De FMC monitort tweewekelijks het renterisico en rapporteert aan de BAC en het bestuur.

- o Koersrisico zakelijke waarden: het risico dat door koersverliezen of tegenvallende rendementen op zakelijke waarden (o.a. aandelen en vastgoed) de solvabiliteit van het pensioenfonds onder druk komt en de indexeringsambitie ongerealiseerd blijft. De beleggingen vinden plaats via fondsen. Zowel bij aandelen als onroerend goed is binnen de portefeuilles een sterke geografische en sectorale spreiding aangebracht. De prestaties van portefeuilles worden op maandbasis gemonitord aan de hand van gegevens die de vermogensbeheerders zelf aanleveren en die een onafhankelijke partij, Blue Sky Group, vergelijkt met de benchmark.

Het totale solvabiliteitsrisico wordt periodiek middels een ALM studie geanalyseerd. Daarnaast wordt sinds eind 2016 een maandelijks dashboard opgesteld waar ook de gevoeligheid voor rente en aandelenkoersen wordt weergegeven, onderstaand de weergave van december 2018.

UFR		Renteverandering (parallel)				
Verandering aandelen		-1,0%	-0,5%	0%	+0,5%	+1,0%
	-25%	106.0%	108.7%	111.7%	115.2%	119.0%
	-12,5%	107.8%	110.6%	113.8%	117.5%	121.5%
	0%	109.5%	112.5%	115.9%	119.7%	124.0%
	+12,5%	111.3%	114.4%	118.0%	122.0%	126.5%
	+25%	113.1%	116.3%	120.1%	124.3%	129.0%

- Bij de niet-financiële risico's vormt op dit moment het IT-risico, en met name cybercrime, het voornaamste risico. Hier heeft de auditcommissie een uitgebreide review van de beveiligingsprocedures met de Blue Sky Group, uitvoerder van de administratie, uitgevoerd. De auditcommissie heeft geconstateerd dat de beheersing van het IT risico bij Blue Sky Group voldoende aandacht heeft en van een goed niveau is.
- Daarnaast blijft het omgevingsrisico ook in 2018 nadrukkelijk aanwezig door de opnieuw aangekondigde (maar nog niet gedefinieerde) hervormingen van het pensioenstelsel en het daarbij behorende krachtenspel van politiek en sociale partners. Het bestuur volgt deze ontwikkelingen op de voet.

Bestuursaangelegenheden

In 2018 is het bestuur negen keer in vergadering bijeengekomen, en heeft eenmaal overlegd via conference call. Het Dagelijks Bestuur vergaderde 21 maal. Het afgelopen jaar is veel aandacht besteed aan de invoering van de AVG (Algemene Verordening Gegevensbescherming) en aan de voorbereiding op en implementatie van IORP II.

Rendement

Het fonds heeft een rendement over 2018 behaald van 0,93%. De beleggingen ter afdekking van het renterisico (LDI) droegen met 9,9% het meest bij als gevolg van de dalende rente. De categorie aandelen leidde in 2018 een verlies van -9,4%, met name gedreven door een forse daling gedurende het laatste kwartaal van 2018.

Beleidsdekkingsgraad het gehele jaar hoger dan vereiste dekkingsgraad

Gedurende het gehele jaar 2018 was de beleidsdekkingsgraad hoger dan de vereiste dekkingsgraad. Er was dus geen sprake van een tekort en een herstelplan is niet van toepassing.

Risicohouding en haalbaarheidstoets

In 2018 is opnieuw een haalbaarheidstoets (HBT) uitgevoerd. Via de HBT, die sinds 2015 elk jaar wordt uitgevoerd, wordt nagegaan of een pensioenfonds zal slagen in haar ambities voor indexatie. De toets beoordeelt in hoeverre de risicohouding van het pensioenfonds past bij de verwachtingen tot koopkrachtbehoud.

Het IFF Pensioenfonds heeft in 2016 de volgende grenzen voor de risicohouding vastgesteld:

- Vasthouden aan de ambitie die het IFF Pensioenfonds altijd heeft gehad: te weten op lange termijn 80% van de prijsinflatie kunnen indexeren. Dit vergt een te verwachten pensioenresultaat van ten minste 90%.
- Een relatieve afwijking van het te verwachten pensioenresultaat in een slechtweerscenario van maximaal 25%.

Voor de toets in 2018 zijn enkele uitgangspunten veranderd. De voornaamste veranderingen betreffen:

- De startdekkingsgraad van waaruit gerekend moet worden: die is gestegen van 115,0% per 1 januari 2017 naar 119,3% per 1 januari 2018.
- De werkelijk verleende toeslag van 0,7%, week dit jaar af van de maximaal toe te kennen toeslag (1,34%).

Dit heeft geleid de volgende uitkomsten:

- Het te verwachten pensioenresultaat is ongewijzigd gebleven, namelijk 100%. Daarmee wordt ruim voldaan aan de grens van minimaal 90%.
- Het pensioenresultaat in een slechtweerscenario is niet gewijzigd (78%).
- Het verschil tussen beide percentages, dus de relatieve afwijking, bedraagt net als vorig jaar 22%. Daarmee blijft het binnen de ondergrens van 25%.

Het bestuur van het IFF Pensioenfonds is tevreden over het hogere te verwachten pensioenresultaat aangezien dit op termijn meer mogelijkheden tot indexatie geeft. De resultaten van de haalbaarheidstoets zijn gedeeld met de sociale partners.

Deskundigheid bestuursleden

Het bestuur houdt eenmaal per jaar een zelfevaluatie. Deze evaluatie heeft plaatsgevonden op 22 juni 2018, dit jaar niet onder begeleiding van een externe deskundige. Het gaat bij de zelfevaluatie om inzicht in hoe het bestuur als geheel functioneert: wat ging er goed het afgelopen jaar en waar moet het bestuur

het komende jaar aan werken. De bestuursleden zijn van mening dat zo'n evaluatie nuttig is en bijdraagt aan het onderhouden van goede onderlinge relaties en het voorkomen van onderhuidse spanningen. Naar aanleiding van de zelfevaluatie wordt ieder jaar een aantal aandachtspunten geformuleerd voor het komende jaar.

Behalve het functioneren van het bestuur komt ook deskundigheid inzake het pensioenstelsel aan de orde. Alle bestuursleden hebben minimaal het vereiste Deskundigheidsniveau A. Een aantal heeft niveau B en er wordt naar gestreefd om op alle deskundigheidsgebieden minimaal 2 bestuursleden op Deskundigheidsniveau B te hebben. Daarnaast wordt het bestuur elke vergadering bijgestaan door een externe deskundige, drs. C. Kroon AAG van Willis Towers Watson BV.

Het bestuur stelt alle medewerkers, (aspirant-)bestuursleden en andere direct bij het pensioenfonds betrokken personen in de gelegenheid om hun deskundigheid op peil te houden of uit te breiden middels vakliteratuur, seminars en cursussen. Regelmatig worden er ook kennissessies georganiseerd binnen de bestuursvergaderingen.

Commissies

Ter ondersteuning van het bestuur kent het IFF Pensioenfonds de volgende commissies:

Beleggingsadviescommissie (BAC)

De BAC ondersteunt het bestuur bij het opstellen en uitvoeren van het strategisch beleggingsbeleid. Deze commissie heeft een voorbereidende en adviserende rol en voert het door het Bestuur vastgestelde strategisch beleggingsbeleid uit. In 2016 is een uitgebreide evaluatie gedaan van de vastgoedportefeuille en is een voorstel tot aanpassing gedaan aan het bestuur. Nadat een deel van de allocatie naar het M&G European Property Fund ('MEP') eind 2017 reeds was ingevuld via de reguliere capital calls door M&G, kreeg IFF Pensioenfonds begin 2018 de aanbieding om van een bestaande participant in het fonds participaties (ter waarde van ongeveer € 20 miljoen) over te kopen (een zogenaamde secundaire trade). Hiermee zou direct een groot deel van de allocatie naar MEP worden ingevuld voor IFF Pensioenfonds. Een deel van de resterende commitment aan M&G kon daarmee ook geannuleerd worden. De BAC heeft deze mogelijkheid aan het bestuur voorgelegd en na akkoord als zodanig uitgevoerd. Daarmee resteerde enkel nog een commitment naar het M&G European Secured Property Income Fund ('ESPIF') welke in 2018 en begin 2019 is ingevuld. Daarnaast heeft de BAC in 2018 het valuta-, liquiditeits- en inflatiebeleid verder uitgewerkt en is een voorstel gemaakt voor het beleggingsplan 2019.

De BAC wordt ondersteund door een externe adviseur in de persoon van Cees Harm van den Berg, CFA van Willis Towers Watson.

Auditcommissie

De Auditcommissie heeft als belangrijkste taak het monitoren van het uitbestedingscontract en de SLA (Service Level Agreement) met de uitvoeringsorganisatie. Daarnaast richt de commissie zich op de werking van de risicobeheersings- en controlesystemen van het pensioenfonds. Veel aandacht was er voor beheersing van het IT-risico en voor de invoering van de AVG (Algemene Verordening Gegevensbescherming). Tijdens het jaarlijkse bezoek aan de uitvoeringsorganisatie is hier ook uitgebreid over gesproken. Na het bekend worden van de governance richtlijnen van IORPII is de commissie in samenspraak met het bestuur zich aan het beraden over haar toekomstige rol. Deze discussie was eind 2018 nog gaande.

Communicatiecommissie

De Communicatiecommissie ondersteunt het bestuur bij het uitvoeren van het communicatiebeleid. Het communicatiebeleidsplan wordt door de commissie voorbereid en, na goedkeuring door bestuur en VO,

uitgewerkt in een jaarlijks communicatiewerkplan. De communicatiecommissie wordt ondersteund door communicatieadviseurs van de Blue Sky Group.

Financiële Monitoring Commissie

De Financiële Monitoring Commissie bestaat uit de voorzitter, de secretaris en de extern adviseur van de BAC en de account manager van Blue Sky Group. De taak van deze commissie is het monitoren van de financiële markten en de impact op de portefeuille van het pensioenfonds. In 2011 was de commissie opgericht als gevolg van de steeds verder dalende rente. Aangezien naast de rente ook de aandelen- en vastgoedmarkt wordt besproken, is de naam van de commissie veranderd. Gedurende 2018 hebben de leden op periodieke basis de renteontwikkeling, de renteafdekking en de bewegingen op de overige financiële markten gemonitord. Hun bevindingen en adviezen koppelden zij terug naar de BAC en het bestuur.

Verkiezingscommissie

Deze commissie wordt actief indien er in het bestuur of het verantwoordingsorgaan een nieuwe vertegenwoordiger vanuit de gepensioneerden moet worden gekozen. In 2018 waren er geen verkiezingen, dus is de commissie niet actief geweest.

Klachten- en geschillenregeling

Het IFF Pensioenfonds beschikt niet over een vaste klachten- en geschillencommissie. Het huishoudelijk reglement regelt hoe omgegaan moet worden met klachten en geschillen. In dat reglement is, als aparte paragraaf, de Regeling Geschillen en Klachten opgenomen. In 2018 zijn er geen klachten geweest. Er is in 2018 geen sprake geweest van boetes, dwangsommen of het aanstellen van een bewindvoerder in het kader van artikel 96 van de Pensioenwet.

Naleving wet- en regelgeving

Ondanks wijzigingen in de fiscale regelgeving per 1 januari 2018, is de pensioenrichtleeftijd en het opbouwpercentage in 2018 is niet gewijzigd voor het IFF Pensioenfonds.

Per 25 mei 2018 is de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) van kracht geworden, de grootste wijziging in de privacywetgeving in 20 jaar. De verordening geldt in de gehele Europese Unie (EU) voor elke onderneming en instelling, die persoonsgegevens verwerkt van EU burgers, ongeacht of zij binnen of buiten de EU gevestigd zijn. De AVG geldt ook voor werkgevers en pensioenfondsen. Het bestuur heeft in 2018 een privacybeleid opgesteld, een verwerkingsregister aangelegd en verwerkersovereenkomsten opgesteld met de belangrijkste verwerkers. Met Blue Sky Group (onze pensioenuitvoeringsorganisatie) is veelvuldig overlegd om een en ander in goede banen te leiden.

In januari 2017 is de herziene Institutions for Occupational Retirement Provision Directive, kortweg IORP II, in werking getreden. IORP II is een Europese richtlijn voor pensioenfondsen en premiepensioeninstellingen, hierna samen aangeduid als 'pensioenfondsen'. IORP II stelt onder andere nieuwe eisen aan de governance van pensioenfondsen. Sinds 13 januari 2019 zijn de bepalingen uit IORP II van kracht in de Nederlandse wetgeving en moeten pensioenfondsen aan deze regelgeving voldoen. In de tweede helft van 2018 is het bestuur gestart met de voorbereiding om te voldoen aan de IORP II richtlijn.

Communicatie

De belangrijkste communicatiemiddelen van het pensioenfonds zijn de Website en de nieuwsbrief "Pensioen update". Er is in thema-uitgaven gecommuniceerd over de resultaten van 2017, het jaarlijkse pensioenoverzicht en de keuzes rondom pensioendatum. Ook werden deelnemers bij het bereiken van een bepaalde leeftijd nog eens apart geattendeerd op het belang om stil te staan bij hun situatie na pensioneren. In juli zijn weer bijeenkomsten georganiseerd in Tilburg en Hilversum om het Uniform Pensioen Overzicht (UPO) toe te lichten. In de uitvoering van het communicatiebeleid wordt nauw samengewerkt met de uitvoerder van de pensioenadministratie. De nieuwe IORP II richtlijn stelt aanvullende eisen aan

communicatie door pensioenfondsen vanaf 2019, dus de commissie is ook bezig geweest met de voorbereiding daarvan.

Oordeel Auditcommissie

Het bestuur van het pensioenfonds heeft een Auditcommissie ingesteld om de uitbestedingsrelatie met de uitvoerder te monitoren. Tevens ziet de Auditcommissie toe op de werking van het risicobeheersings- en controlesysteem.

Naast het monitoren van de SLA is opnieuw veel aandacht besteed aan de beheersing van het IT-risico bij de uitvoerder en de invoering van de AVG. Deze thema's zijn ook bij het auditbezoek aan de orde gekomen, alsmede de outsourcing van het data-center. Daarnaast is de ISAE 3402 verklaring van de uitvoerder beoordeeld. Ook in de ISAE 3402 verklaring van de Blue Sky Group zijn geen tekortkomingen geconstateerd die de uitvoering van de SLA van Blue Sky Group met het IFF Pensioenfonds negatief kunnen beïnvloeden.

De Auditcommissie is tevreden over uitvoering door en samenwerking met de Blue Sky Group.

Ten aanzien van risicomanagement: de Auditcommissie stelt vast dat de financiële risico's iedere bestuursvergadering besproken worden aan de hand van een rapportage. Eind 2018 is de complete set niet-financiële risico's opnieuw doorgelicht en beoordeeld door het bestuur. De Auditcommissie komt tot de conclusie dat er in 2018 voldoende aandacht is geschonken aan risicomanagement.

Compliance en naleving gedragscode

Op grond van regelmatig overleg met en rapportage vanuit het bestuur, toegezonden documenten en op basis van de reglementen en beleidsstukken van het IFF Pensioenfonds, is vanuit de compliance functie geconstateerd dat er zich in 2018 geen issues hebben voorgedaan. Daarbij is getoetst op basis van de Gedragscode en de Klokkenluiders- en Incidentenregeling.

Het IFF Pensioenfonds kent een eigen gedragscode, gebaseerd op het model van de Pensioenfederatie. Het doel van de gedragscode is het waarborgen en handhaven van het vertrouwen in het pensioenfonds door belanghebbenden, door gewenst gedrag te stimuleren en ongewenst gedrag te voorkomen. De gedragscode kent daartoe algemene gedragsregels voor verbonden personen en aanvullende gedragsregels voor insiders. Alle leden van het bestuur, van de BAC en het VO alsmede de bestuursondersteuning tekenen jaarlijks deze code en hebben allen verklaard deze code gedurende heel 2018 te hebben nageleefd.

Code Pensioenfondsen

Gedurende het verslagjaar voldeed de manier waarop IFF Pensioenfonds was ingericht en werd bestuurd aan de Pensioenwet en de „Code Pensioenfondsen”. De Pensioenfederatie en de Stichting van de Arbeid hebben in 2013 de Code Pensioenfondsen opgesteld, deze code is in 2018 vernieuwd. De Code is een gedragscode voor de sector en bestaat uit normen die de sector zichzelf oplegt.

Het bestuur streeft ernaar de Code na te leven. Dit is voor het grootste deel ingevuld, met uitzondering van:

- diversiteitsbeleid (norm 33): de code schrijft voor dat het bestuur ervoor moet zorgen dat de samenstelling van de bestuurlijke organen een redelijke afspiegeling vormt van de belanghebbenden. Daarbij moet rekening worden gehouden met opleiding, achtergrond, persoonlijkheid, geslacht en leeftijd. Het bestuur onderschrijft het belang van diversiteit naar leeftijd en geslacht en streeft ernaar het aantal vrouwen en jongeren in de fondsorganen te vergroten. Het betrekken van jongeren bij het pensioenfonds blijft echter een aandachtspunt; er is op dit moment geen bestuurslid of VO lid jonger dan 40 jaar.
- de zittingstermijnen (norm 34); Voor een langere termijn is bewust gekozen vanwege de complexiteit van het besturen en toezicht houden van het fonds.

Intern Toezicht

Het interne toezicht van het pensioenfonds wordt uitgevoerd door een Visitatiecommissie, die jaarlijks een visitatie bij het pensioenfonds uitvoert. In de eerste maanden van 2019 is de visitatie over 2018 uitgevoerd door VC Holland. De eindrapportage is besproken met bestuur en verantwoordingsorgaan op 19 april 2019. Een samenvatting van de bevindingen vindt u op pagina 30.

Na de samenvatting vindt u de reactie van het bestuur op de bevindingen.

Vooruitblik 2019

Naar verwachting zal de implementatie van de IORPII richtlijn ook begin 2019 nog de nodige aandacht vragen van het bestuur. Meest in het oog springend effect van IORP II is de nieuwe rol van sleutelfunctiehouders. Het bestuur is voornemens Kees Wisse te benoemen als sleutelfunctiehouder Audit, Hanneke Niekus als sleutelfunctiehouder Risicomanagement and certificerend actuaris Rajish Sagoenie als sleutelfunctiehouder actuariael. Daarnaast worden voorbereidingen getroffen om een risicocommissie op te zetten.

Verder is de pensioensector in afwachting van een nieuw pensioenakkoord. Zodra de details hiervan bekend worden zal het pensioenfonds kunnen starten met het analyseren van de gevolgen voor het fonds.

Pensioenparagraaf

Binnen het pensioenfonds bestaat de pensioenregeling en de prepensioenregeling.

Pensioenuitkeringen

Het totaal van de pensioenbetalingen was op jaarbasis:

Ouderdomspensioen (inclusief prepensioen)	7.122 duizend
Nabestaandenpensioen	1.343 duizend
Wezenpensioen	20 duizend
Totaal	8.485 duizend

Afkoop kleine pensioenen

In het afgelopen jaar zijn 25 kleine pensioenen (afkoopgrens 2018 bedroeg € 474,11 afgekocht met een afkoopwaarde van in totaal € 53 duizend.

Pensioenregeling

De pensioenregeling heeft de volgende kenmerken:

- **Pensioen:** dit is een middelloonregeling. Deelnemer is iedereen die in dienst is getreden van IFF (Nederland) B.V.
- **Pensioenleeftijd:** de pensioenrichtleeftijd is 67 jaar. Daadwerkelijke pensionering vindt plaats wanneer de AOW-gerechtigde leeftijd wordt bereikt. Het opgebouwde pensioen wordt dan actuariael aangepast aan deze vervroeging.
- **Pensioengevend salaris:** de som van 13 maal de vastgestelde maandverdiensom en de vastgestelde vakantietoeslag. Op 1 januari 2018 is het maximum pensioengevend salaris vastgesteld op € 62.118.
- **Toeslagbeleid:** het pensioenfonds kent een voorwaardelijke toeslagregeling. De toe te kennen toeslag is afhankelijk van de dekkingsgraad en de consumentenprijsindex (gemeten van oktober tot oktober), en bedraagt maximaal 4% per jaar. Per 1 januari 2019 is er een toeslag verleend van 1,24%.
- **Franchise:** per 1 januari 2018 bedroeg de franchise: € 18.143. De franchise wordt elk jaar geïndexeerd met de "CBS Consumentenprijsindex alle huishoudens, afgeleid" voor de periode van oktober tot oktober.
- **Pensioengrondslag:** het verschil tussen het pensioensalaris en de franchise.
- **Vakantietoeslag:** 8%
- **Opbouwpercentage vast salaris:** voor ouderdomspensioen wordt (met inachtneming van de bepalingen uit de pensioenregeling) jaarlijks 1,875% van de voor dat jaar geldende pensioengrondslag opgebouwd.
Voor nabestaandenpensioen bedraagt de jaarlijkse opbouw 70% van de jaarlijkse opbouw van ouderdomspensioen.
- **Nabestaandenpensioen:** dit is 70% van het te bereiken ouderdomspensioen. Voor het nabestaandenpensioen dat niet is opgebouwd, is dit pensioen op risicobasis gedekt tot aan de pensioendatum. Voor elk kind jonger dan 18 jaar wordt wezenpensioen opgebouwd ter grootte van maximaal 14% van het te bereiken ouderdomspensioen.
- **Eigen bijdrage:** Actieve deelnemers betalen een werknemerspremie van 7% van de pensioengrondslag. Deelnemers die op 31 december 2002 in dienst van de werkgever waren betaalden tot 1 juli 2015 geen premie. Vanaf deze datum wordt de premie met jaarlijks gelijke stappen verhoogt tot maximaal 3,5%. Per 1 juli 2018 betalen deze deelnemers een premie van 2% van de pensioengrondslag.

Mutatieoverzicht deelnemers

Op 31 december 2018 was het aantal deelnemers als volgt:

	Vrouwen	Mannen	Totaal
Aantal deelnemers	363	690	1.053
Gewezen deelnemers met premievrije rechten	322	485	807
Gepensioneerden:			
met ouderdomspensioen	57	308	365
met nabestaandenpensioen	147	9	156
met wezenpensioen	3	4	7
Totaal	892	1.496	2.388

	Deelnemers	Gewezen deelnemers	Gepensioneerden
Beginstand 1 januari	985	794	530
Afkoop	0	-24	-1
In dienst	141	0	0
Overlijden verzekerde	-1	-2	-16
Nieuwe NBP/WzP	0	0	0
Pensionering	-6	-10	16
Uit dienst	-66	66	0
Waardeoverdracht	0	-9	0
Andere oorzaken	0	-8*	-1
Eindstand 31 december	1.053	807	528

* Betreft interne waardeoverdrachten waardoor polissen zijn samengevoegd

Prepensioenregeling

- **Prepensioen:** dit is een gesloten regeling, zonder opbouw.
- **Prepensioenleeftijd:** 62 jaar. De prepensioendatum kan onder bepaalde voorwaarden worden vervroegd tot uiterlijk de 55-jarige leeftijd of uitgesteld tot de 65-jarige leeftijd.
- **Toeslagverlening:** zie onder Pensioenregeling.

Deelnemers prepensioenregeling

Op 31 december 2018 hadden 13 deelnemers een prepensioenregeling. In de onderstaande tabel staan deze deelnemers gespecificeerd.

	Vrouwen	Mannen	Totaal
Actieve deelnemers met premievrije aanspraken	2	1	3
Gewezen deelnemers met premievrije aanspraken	2	0	2
Gepensioneerden	1	8	9
Totaal	5	9	13

Pensioenverplichtingen en pensioenvermogen

Het bedrag van pensioen- en prepensioenverplichtingen is het totaal van alle per 31 december van het boekjaar aan de individuele en gewezen deelnemers van het fonds toegekende pensioen- en prepensioenaanspraken. Het totaal van de pensioenverplichtingen is in het jaar gestegen naar € 321.146 duizend. Bij de vaststelling van de waarde van de verplichtingen wordt onder andere uitgegaan van de levensverwachtingen zoals die blijken uit de overlevingstafels, vermeld in het actuariële verslag

De pensioenverplichtingen moeten worden gedekt door het pensioenvermogen. Ultimo 2018 bedraagt het pensioenvermogen € 373.063 duizend. Alle pensioenaanspraken zijn gedekt.

Beleggingenparagraaf

Jaarlijks stelt het bestuur, na advies van de BAC ingewonnen te hebben, een beleggingsplan voor het komende jaar vast. Dit plan is in lijn met de ALM studie die eens in de drie jaar uitgevoerd wordt en het strategische beleggingsbeleid bepaald. In dit jaarplan wordt het beleggingsbeleid voor het komende jaar uitgewerkt, met als uitgangspunt de korte en lange termijn risicohouding en de beleggingsovertuigingen. Eind derde kwartaal van 2017 was het pensioenfonds officieel uit de situatie van reservetekort doordat de beleidsdekkingsgraad boven het vereist eigen vermogen lag. Dit betekent dat de beperkingen voor een fonds in reservetekort niet meer van toepassing zijn voor het pensioenfonds.

Op basis van de ALM-studie in 2016 heeft het bestuur besloten de strategische beleggingsmix bestaande uit 70% vastrentende waarden, 15% aandelen en 15% indirect niet-beursgenoteerd vastgoed, te herbevestigen. In de ALM-studie is destijds specifieke aandacht gegeven aan de wijze en de omvang van de beleggingen in vastgoed. Op grond van de resultaten is besloten dat de strategische allocatie naar indirect niet-beursgenoteerd vastgoed op 15% gehandhaafd dient te blijven. Omdat de werkelijke allocatie rond 9% lag als gevolg van enkele liquidaties in de portefeuille, is geconcludeerd dat gezocht moest worden naar één of meerdere geschikte vastgoedfondsen om de portefeuille weer op peil te brengen. Deze selectie is in 2016 afgerond via een keuze voor twee vastgoedfondsen van M&G. Nadat een deel van de allocatie naar het M&G European Property Fund eind 2017 reeds was ingevuld via de reguliere capital calls door M&G, kreeg IFF Pensioenfonds begin 2018 de aanbieding om van een bestaande participant in het fonds participaties over te kopen. Hiermee is direct een groot deel van de allocatie naar het European Property Fund worden ingevuld. De opbouw in de twee fondsen van M&G gaat in lijn met een afbouw van de CBRE fondsen. Deze afbouw gebeurt zowel passief, omdat een aantal fondsen aan het eind van hun cyclus komen, als actief door verkoop van participaties tegen marktwaarde. In 2018 is gekeken of de resterende posities bij CBRE actief konden worden verkocht, maar de interesse voor deze aflopende participaties is dermate laag dat is besloten om de passieve afbouw aan te houden. Naar verwachting valt een groot deel van de resterende fondsen in 2019 vrij.

Voor wat betreft de aandelen, obligaties en renteaftdekking hebben in 2018 geen bijzonderheden plaatsgevonden. Door de lage rente is conform de rentestafel de afdekking op het huidige niveau gehouden. Verder hebben wel evaluaties van de verschillende vermogensbeheerders plaatsgevonden. Op basis daarvan heeft de BAC geconstateerd dat men tevreden is met de portefeuille en de geselecteerde vermogensbeheerders.

Het fonds zal gedurende 2019 een nieuwe ALM-studie uitvoeren, waarin zal worden bekeken of de huidige strategische allocatie en de renteaftdekking nog passend zijn gegeven de doelstellingen van het fonds.

Ontwikkelingen financiële markten

Het jaar 2018 stond in het teken van de naderende Brexit en de mogelijke handelsoorlog tussen de VS en China. Beide leidden tot een hoop onrust in de financiële markten, die gedurende het jaar erg volatiel waren. De verwachting is dat zowel escalatie van de handelsoorlog als een harde Brexit gevolgen heeft voor de toonaangevende economieën wereldwijd, maar beide waren in 2018 nog niet geëscaleerd. De Brexit is inmiddels uitgesteld tot 31 oktober 2019. Dan dient er een beslissing genomen te zijn over de voorwaarden waartegen het Verenigd Koninkrijk uit de Europese unie stapt. Indien geen overeenstemming wordt bereikt tussen het Verenigd Koninkrijk en de Europese unie, behoort een harde Brexit nog altijd tot de mogelijkheden. De handelsoorlog leek een tijdje van de baan, maar begin 2019 hebben handelsbesprekingen tussen de US en China nog altijd niets opgeleverd. Hierop heeft president Trump nieuwe importtarieven op Chinese goederen aangekondigd, hetgeen er toe kan leiden dat de handelsoorlog in een stroomversnelling geraakt.

In januari 2018 is de ECB verder gegaan met het opkoopprogramma, maar dan wel op een lager tempo (€ 30 miljard i.p.v. € 60 miljard) tot en met september 2018. Dit heeft er toe geleid dat de rente zich gedurende 2018 op een laag niveau heeft bevonden. Wel maakte Mario Draghi, voorzitter ECB, bekend dat de ECB gaat stoppen met het opkopen van staatsobligaties. Als gevolg van de slechte toestand van diverse economieën door de financiële crisis in 2009, besloot de ECB in 2015 te starten met het opkopen van staatsobligaties van landen in de eurozone. Nu de economieën in Europa beter draaien heeft de ECB de hoogte van de bedragen van het opkopen van obligaties geleidelijk afgebouwd, tot het punt waarop is besloten te stoppen met het opkopen van obligaties. Verwacht wordt dat bovenstaande tot gevolg heeft dat de Europese rente vanaf ultimo 2019/primo 2020 langzaam gaat stijgen.

De centrale bank van de Verenigde Staten, de Federal Reserve (Fed), voerde in maart 2018 conform verwachting een renteverhoging van 25 basispunten door. Vervolgens volgden nog 2 renteverhogingen van 0,25%-punt medio en ultimo 2018. Dit zorgde ervoor dat het rentetarief zich momenteel op het hoogste punt bevindt sinds de financiële crisis van 2008. Overigens heeft de Fed via voorzitter Jerome Powell aangegeven in 2019 naar verwachting minder of wellicht zelfs geen renteverhogingen door te voeren, doordat het de ontwikkelingen in de economie eerst wil afwachten. Dit wellicht ook onder druk van president Trump, die druk had uitgeoefend op de Fed om de rente laag te houden, omdat volgens hem de economie te leiden heeft onder de momenteel hoge rentestanden. Gezien de naderende verkiezingen in 2020 is er Trump veel aan gelegen de economie draaiende te houden.

Daarnaast heeft het populisme in 2018 eveneens weer wat aan politiek terrein gewonnen. In Italië waren de populistische Vijfsterrenbeweging en de anti-migratiepartij Lega de grote winnaars. De begroting die Italië indiende bij de Europese unie werd vervolgens niet goedgekeurd. Het beoogde begrotingstekort werd door de Europese unie te hoog bevonden, maar de Italiaanse regering weigerde aanvankelijk het begrotingstekort te verkleinen. Onder druk van de stijgende rente en protesten van ondernemers zwichtte de populistische regering uiteindelijk en werd alsnog een alternatieve begroting ingediend.

De toonaangevende MSCI wereld aandelenindex daalde in euro's gemeten in 2018 met 9,4%. Dit was vooral het gevolg van de forse correctie in het vierde kwartaal door toegenomen zorgen op de wereldwijde markten omtrent onder andere de handelsoorlog en de Brexit. Ook was sprake van een daling van de euro ten opzichte van de dollar, van \$1,20 naar \$1,14 voor een euro.

Beleggingsmix

De strategische beleggingsmix van het pensioenfonds bestaat sinds 2014 uit 70% vastrentende waarden, 15% niet-beursgenoteerd onroerend goed en 15% aandelen. Daarnaast heeft de mate van renteafdekking het gehele jaar rond 65% van de verplichtingen op basis van de marktrente gelegen. Het niveau van afdekking is middels een beleidsstaffel gekoppeld aan de hoogte van de 20-jaars swaprente. Dit rentetarief is in 2018 per saldo gedaald van 1,42% naar 1,33%.

Vastrentende waarden

Circa 44% van de vastrentende waarden portefeuille is belegd in een combinatie van hoogwaardige staatsleningen (AAA-rating) en renteswaps met het doel om de waardeontwikkeling van de pensioenverplichtingen na te bootsen. Als gevolg van de per saldo gedaalde rente is hier in 2018 een rendement op gehaald van 9,9%. De swaps in dit zogenoemde Liability Driven Investment fonds worden sinds de invoering van EMIR verhandeld via een centrale tegenpartij, waardoor het risico op verlies bij faillissement van een tegenpartij minimaal is.

De overige 56% van de vastrentende waarden is belegd in wereldwijde bedrijfsobligaties, in Europese onderhandse leningen en in Europese beleggingsinstrumenten gedekt door onderpand (zogenaaemde Asset Backed Securities of ABS). In de portefeuille bedrijfsobligaties vindt selectie plaats op basis van een

multi-factor benadering. Deze benadering houdt in dat systematisch obligaties worden geselecteerd die hoog scoren op één of meerdere van de factoren omvang, laag risico, waarde en momentum. Deze bedrijfsobligaties hebben in 2018 een rendement van -3,7% laten zien doordat ook bedrijfsobligaties last hadden van het negatieve marktsentiment in het vierde kwartaal van 2018. De onderhandse leningen hebben in het 2018 relatief gezien beter gedaan met een positief rendement van 0,2%, terwijl het ABS fonds een klein verlies van -0,7% noteerde. Hoewel dit achterblijft bij de doelstelling van beide fondsen verwacht men voor 2019 een herstel als gevolg van de aantrekkelijke opbrengst die wordt verdiend op deze beleggingen.

Aandelen

De allocatie naar aandelen is belegd in twee passieve indexfondsen die het rendement van de MSCI World Custom ESG Equity Index en de MSCI Emerging Markets Custom ESG Equity Index nauwgezet volgen. Er wordt belegd in het World Custom ESG Equity Index Fund en het Emerging Markets Custom ESG Equity Index Fund. Binnen het World Custom ESG Equity Index Fund wordt het valutarisico volledig afgedekt. De categorie aandelen leidde in 2018 een significant verlies van -9,4%, met name gedreven door een forse daling gedurende het laatste kwartaal van 2018. Dit verlies was echter wel in lijn met de benchmarks (-9.5%) die passief gevolgd worden.

Onroerend goed

Voor de categorie Onroerend Goed was in 2018 belegd in niet-beursgenoteerde fondsen van CBRE met een regionale en sectorale spreiding en daarnaast twee vastgoedfondsen van M&G. De totale vastgoed portefeuille noteerde voor 2018 een licht positief rendement van 0,4%, maar bleef wel achter bij de benchmark. Dit is deels het gevolg van de opslag die is betaald om participaties in het M&G European Property Fund ('MEP') aan te kopen.

Daarnaast is met deze secundaire trade de marktwaarde van de allocatie naar MEP voor IFF Pensioenfonds van ca. € 10 miljoen naar ca. € 30 miljoen gestegen. Hierdoor is het gedurende 2018 lastig gebleken om een duidelijk beeld te geven van het behaalde rendement, gecorrigeerd voor het moment van intreden en de prijs die betaald is. Ook hebben nog enkele kleinere transacties plaatsgevonden die het beeld verstoren. Om een beter beeld te krijgen van het rendement, is aanvullend gekeken wat het rendement is geweest op de participaties die IFF Pensioenfonds in bezit had op 31 december 2017 en het rendement op de participaties die in de secundaire trade zijn aangekocht. Uit deze analyse komt naar voren dat sprake is van een goed rendement (+7.30%) op de participaties die IFF Pensioenfonds in bezit had per 31 december 2017. Op de secundaire trade is, gekeken vanaf het moment van aankoop, ook een positief rendement behaald (+2.89%). Hoewel hier eerst een opslag voor is betaald (-3.41%) is dat later door de koersstijging weer goed gemaakt. Berekend vanuit 31 december 2017 brengt de secundaire trade het behaalde rendement op totaalniveau echter omlaag.

Mocht echter geen gebruik zijn gemaakt van de secundaire trade en mocht gedurende het jaar via de reguliere weg participaties zijn aangekocht van M&G tegen een vergelijkbare opslag, dan zou dat vanaf juni 2018 tegen een hogere NAV zijn geweest dan bij de secundaire trade. In dat geval had IFF Pensioenfonds een lager rendement behaald dan momenteel het geval is.

Maatschappelijk verantwoord beleggen

Het IFF Pensioenfonds is zich bewust van haar rol binnen de maatschappij, en vindt het daarom belangrijk om duurzame aspecten te betrekken op de beleggingsportefeuille. Het bestuur is van mening dat het beschouwen van ethische aspecten van de beleggingen tevens in het belang is van het pensioenfonds zelf en van haar deelnemers. Intuïtief is duidelijk dat duurzaamheid en verantwoordelijkheid kunnen bijdragen aan het verminderen van onverwachte risico's als gevolg van bijvoorbeeld corruptie of bijdrage aan

ongewenste activiteiten. Een duurzame focus kan zo helpen bij het beschermen van de waarde van de beleggingen van IFF Pensioenfonds op de langere termijn.

IFF Pensioenfonds kiest voor een integratie van het duurzaamheidsbeleid binnen het beleggingsbeleid. Dit houdt in dat bij alle belangrijke beleggingsbeslissingen, duurzaamheidscriteria zullen worden meegewogen in samenhang met de andere criteria. Tegelijkertijd realiseert het bestuur zich dat door de keuze om in fondsen te beleggen, de mogelijkheden tot maatschappelijk verantwoord beleggen niet altijd op kostenefficiënte wijze aanwezig zijn. Indien verantwoord binnen de kaders van kosten, mogelijke opvolging en gewenst beleid, zal telkens worden onderzocht wat de duurzaamheid van een nagestreefde belegging is, en in welke mate een meer duurzame variant overwogen kan worden zonder afbreuk te doen aan de doelstellingen van de portefeuille.

IFF Pensioenfonds voert zelf geen beleggingen, maar delegeert het naar meerdere gespecialiseerde vermogensbeheerders. De normen en criteria die het pensioenfonds stelt op het gebied van ethisch beleggen, gelden voor deze vermogensbeheerders en het pensioenfonds verwacht van de vermogensbeheerders dat zij zich verantwoorden over het gevoerde ethische beleid. Ook zal het pensioenfonds zelf transparant verantwoording afleggen aan de betrokkenen bij het beleggingsbeleid. Met deze insteek is ook gekozen voor de aandelenfondsen van Northern Trust met uitgebreide ESG screening. Deze screening wordt ieder kwartaal binnen de BAC en het bestuur besproken. Daarnaast past Robeco binnen het bedrijfsobligatiefonds een uitgebreid ESG beleid toe welke systematisch is geïntegreerd in het beleggingsproces. Hierdoor maken bedrijven met een hoge ESG-score eerder kans om in de portefeuille te worden opgenomen dan ondernemingen met een lage ESG-score, zoals problemen op het gebied van corporate governance of bedrijven met een grote kans op rechtszaken of een hoog regelgevingsrisico. Bij elke evaluatie van een vermogensbeheerder wordt ook altijd stil gestaan bij de ontwikkeling op ESG gebied.

Actuariële paragraaf

Inleiding

Het Actuarieel Rapport geeft inzicht in (de ontwikkeling van) de financiële positie van het pensioenfonds en overige actuariële informatie over het boekjaar 2018.

Vermogenspositie eind 2018

De vermogenspositie van het pensioenfonds ziet er per eind 2018 als volgt uit.

Beleggingen	370.899	Technische Voorziening	321.146
Liquide middelen	1.255	Overige passiva	287
Vorderingen en overlopende activa	1.196	Eigen vermogen	51.917
Totaal activa	373.350	Totaal passiva	373.350

Ontwikkeling dekkingsgraad

In 2018 is de dekkingsgraad gedaald van 119,2% naar 116,2%. De wijziging in de dekkingsgraad heeft onderstaande oorzaken:

Dekkingsgraad primo boekjaar	119,2%
Resultaat op premie	-0,1%
Resultaat op uitkeringen	0,5%
Resultaat op toeslagverlening	-1,3%
Resultaat op rente (UFR/RTS)	-5,2%
Resultaat op overrendement	1,4%
Overige mutaties	1,7%
Dekkingsgraad ultimo boekjaar	116,2%

De dekkingsgraad is vastgesteld op de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur per 31 december 2018.

Solvabiliteit

Ultimo 2018 bedragen de eigen vermogen vereisten:

Minimaal vereist eigen vermogen	104,2%
Vereist eigen vermogen (strategische mix)	115,3%

Jaareinde 2018 is de beleidsdekkingsgraad vastgesteld op 119,5% en het wettelijke vereiste niveau is vastgesteld op 115,3%. Hiermee is de reserve positie 4,2%.

Arbeidsongeschiktheid

Het reglement van het fonds voorziet niet in premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid en arbeidsongeschiktheidspensioen. Voor de zieke deelnemers hoeft derhalve geen additionele voorziening aangehouden te worden. De vennootschap heeft een verzekering afgesloten die voorziet in verdere pensioenopbouw bij (gedeeltelijke) arbeidsongeschiktheid.

Premie 2018

De feitelijk ontvangen premie, de zuiver kostendekkende premie en de gedempte kostendekkende premie in 2018 zijn hieronder weergegeven.

	Pensioenregeling
Feitelijk ontvangen premie	€ 10.556 duizend
Zuiver kostendekkende premie	€ 10.500 duizend
Gedempte kostendekkende premie	€ 10.508 duizend

De feitelijk ontvangen pensioenpremie bedroeg in het boekjaar € 10.556 duizend. Onderdeel van deze premie is een extra bijdrage van de werkgever van € 1.937 duizend. Deze extra bijdrage was nodig om de premie op het kostendekkende niveau te brengen.

De feitelijke premie is in het boekjaar 2018 hoger dan de zuiver kostendekkende premie. De feitelijke premie in het boekjaar 2018 is hoger dan de gedempte kostendekkende premie.

Actuariële analyse

In onderstaand overzicht is de actuariële analyse van het saldo van baten en lasten opgenomen:

Premieresultaat

Premiebijdrage werkgever	8.875
Premiebijdrage werknemers	1.681
Pensioenopbouw in het jaar	<u>-9.406</u>
Totaal premieresultaat	1.150

Interestresultaat

Beleggingsresultaat	3.358
Toeslagverlening	-3.811
Rentetoevoeging voorziening pensioenverplichtingen	797
Wijziging marktrente	<u>-13.822</u>
Totaal interestresultaat	-13.478

Overig resultaat

Resultaat op waardeoverdrachten	17
Resultaat kosten vrijval	256
Resultaat op uitkeringen	38
Resultaat op sterfte	565
Resultaat op andere oorzaken	<u>4.016</u>
Totaal overig resultaat	4.892

Totaal saldo van baten en lasten	-7.436
---	---------------

Beleid ten aanzien van toeslagverlening/indexatie

Conform het reglement worden de opgebouwde pensioenaanspraken van zowel de actieve als de inactieve deelnemers jaarlijks voorzien van toeslagverlening. De toeslagverlening in enig jaar is voorwaardelijk en afhankelijk van de financiële positie van het fonds. Voor deze voorwaardelijke toeslagverlening is geen bestemmingsreserve gevormd en wordt geen premie betaald.

Het pensioenfonds heeft zijn toeslagbeleid vormgegeven op basis van de principes van toekomstig bestendig indexeren, zoals die zijn vastgelegd in de Pensioenwet. Hierbij gelden de volgende voorschriften zoals vastgelegd in de ABTN:

- Indien de beleidsdekkingsgraad lager is dan 110% (de toeslagdrempel), wordt geen toeslag verleend.
- Toeslagen worden toegekend voor zover deze naar verwachting in de toekomst kunnen worden nagekomen. De bovengrens waarbij volledige toeslag verleend kan worden, is bepaald als de toeslagdrempel vermeerderd met de waarde van de toekomstige toeslagen op basis van een verwacht rendement van 7%. Daarbij wordt uitgegaan van de door DNB gepubliceerde inflatiecurve. Hierin wordt in vijf jaar toegegroeid naar een prijsinflatie van 2,0%.
- Indien de beleidsdekkingsgraad zich tussen de toeslagdrempel en de bovengrens bevindt, wordt naar rato toeslag toegekend.

Op basis van de financiële positie van het fonds per 30 september 2018 heeft het bestuur besloten om de opgebouwde pensioenaanspraken en pensioenuitkeringen per 1 januari 2019 met 1,24% te verhogen.

Uitkomsten van de solvabiliteitstoets

Het Vereist Eigen Vermogen is een opslag die zodanig dient te worden vastgesteld dat met een zekerheid van 97,5% de dekkingsgraad van het pensioenfonds over één jaar ten minste 100% bedraagt. Het Vereist Eigen Vermogen is berekend volgens het standaardmodel, zoals beschreven in de Regeling Pensioenwet en Wet verplichte beroepspensioenregeling van 19 december 2006.

Het vereist eigen vermogen op basis van deze toets bedraagt ultimo 2018 € 370.294 duizend. Het feitelijke totaal vermogen van het pensioenfonds ultimo 2018 bedraagt € 373.063 duizend. Dit betekent dat het pensioenfonds ultimo 2018 geen tekort heeft, en een surplus heeft van € 2.769 duizend.

Hilversum, 20 juni 2019

Kees Wisse	voorzitter
Frenz van der Aa	secretaris
Hanneke Niekus - van Waveren	penningmeester
Geert Aarts	bestuurslid
Jan Ambergen	bestuurslid
Ilse Brundel	bestuurslid

2. Verslag Visitatiecommissie

Inleiding

Het bestuur van Stichting Pensioenfonds IFF (hierna: het Fonds) heeft VCHolland en daarmee de leden van de visitatiecommissie (VC) de opdracht verstrekt om een jaarlijkse visitatie uit te voeren in de eerste helft van 2019. De onderhavige visitatie is de derde visitatie in de driejaarscyclus die met het Fonds is overeengekomen.

De VC heeft tot taak toezicht te houden op het beleid van het bestuur en op de algemene gang van zaken in het pensioenfonds. De VC is ten minste belast met het toezien op adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging door het bestuur en legt verantwoording af over de uitvoering van de taken aan het verantwoordingsorgaan (VO) en de werkgever en in het jaarverslag. Het intern toezicht vervult zijn toezichtstaak zodanig dat het bijdraagt aan het effectief en slagvaardig functioneren van het pensioenfonds en aan een beheerste en integere bedrijfsvoering door het pensioenfonds.

VCHolland heeft voor de uitvoering van visitaties een werkwijze ontwikkeld die uiteindelijk uitmondt in een rapportage over de bevindingen en het oordeel van de VC. Daarbij wordt expliciet ingegaan op de (wettelijke) normen met betrekking tot de uitvoering van het intern toezicht. De beoordelingsperiode van deze visitatie strekt zich uit tot de op 22 februari 2019 voor de VC beschikbare informatie met betrekking tot de periode tot ultimo 2018.

Oordeel/bevindingen

Samenvattend oordeel:

De VC is evenals vorig jaar van oordeel dat het beleid van het bestuur adequaat, evenwichtig en op een voldoende zorgvuldige manier tot stand is gekomen en is uitgevoerd. Het bestuur is in control met betrekking tot de uitbestede activiteiten. De VC heeft geen majeure constatering met betrekking tot de algemene gang van zaken in het Fonds en de risicobeheersing. Met betrekking tot een aantal aandachtspunten heeft de VC nog een aantal aanbevelingen gedaan.

a. Follow up vorige visitatie

Het Fonds heeft een gestructureerd en voldoende robuust proces om de opvolging van de aanbevelingen van de VC te bewaken. Een aantal aanbevelingen zal in 2019 worden opgevolgd. De VC acht de prioriteitsstelling en motivering daarvoor valide.

b. Algemene gang van zaken

De VC deelt de mening van het Fonds dat het een voldoende robuust proces heeft om wijzigingen in wet- en regelgeving en overeenkomsten tijdig te implementeren, de interne en externe ontwikkelingen adequaat volgt en tijdig actie onderneemt. Het Fonds besteedt regelmatig aandacht aan de toekomstbestendigheid van het Fonds en stelt vast dat de werkgever een positieve grondhouding met betrekking tot de zelfstandigheid heeft. Er wordt door het Fonds voldaan aan de normen met betrekking tot de risicohouding, beleidsuitgangspunten, haalbaarheidstoets en externe verslaggeving. Aangetekend wordt wel dat de ABTN nog aanvulling behoeft met een beschrijving van de systematiek van vaststelling van de parameters en in het jaarverslag niet volledig aan artikel 107 PW is voldaan.

c. Governance

De inrichting van de governancestructuur bij het Fonds is zodanig dat goed bestuur is gewaarborgd en sprake is van een beheerste en integere bedrijfsvoering en een actieve bewaking van de compliance. De evenwichtige afweging van de betrokken belangen speelt een duidelijke en transparante rol in de besluitvorming van het bestuur. De uitbestedingsrelaties worden adequaat beoordeeld waarbij documentatie en rapportages op orde zijn. De VC doet nog de aanbeveling het beloningsbeleid nader te concretiseren ten einde het beleid van de partners daaraan beter te kunnen toetsen. Met het VO is sprake van een open dialoog, waarbij inzicht van het VO in de opvolging van zijn adviezen nog kan worden verbeterd.

d. Geschiktheid

Binnen het Fonds is sprake van een toereikende geschiktheid van de leden van de fondsorganen. De aanwezige en vereiste geschiktheid wordt regelmatig getoetst mede in relatie tot de ontwikkelingen ter zake. De VC beveelt nog wel aan het geschiktheidsbeleid en de -matrix aan te vullen met de vereisten voor de sleutelfuncties. Er is een programma van permanente educatie dat op verschillende pijlers berust. Hoewel het Fonds voldoende voorzieningen voor het VO treft, doet de VC nog wel een aanbeveling om een en ander te verbeteren. Het Fonds geeft voldoende aandacht aan bevordering van de diversiteit in de fondsorganen. De leden van de fondsorganen hebben voldoende tijd om hun taken en verantwoordelijkheden goed te kunnen uitvoeren.

e. Beleggingen

De VC deelt de mening van het Fonds dat het beschikt over een consistente afstemming van missie, visie, risicohouding, beleggingsstrategie en concreet beleggingsplan waarbij het vaststellen van de strategie een actief bestuurlijk proces is met gedegen onderzoek als grondslag. Er is sprake van een ordentelijke organisatiestructuur rond het beleggingsproces met waarborgen voor zorgvuldige besluitvorming. Een aanbeveling inzake een meer complete inzichtelijke vastlegging van het beleggingsproces in de ABTN is opgenomen. Het Fonds gaat adequaat om met Maatschappelijk Verantwoord Beleggen, waarbij nog wel toetsing aan de vereisten onder IORP-II dient plaats te vinden. De VC heeft kunnen vaststellen dat de uitvoering en de uitkomsten van het beleggingsproces voldoende worden bewaakt, hoewel in de vastlegging van conclusies en inbreng van verschillende bestuursleden verbetering wordt aanbevolen.

f. Risico's

Het Fonds beschikt over een integraal risicomanagementplan voor financiële en niet-financiële risico's, waarbij in 2018 een significante verdieping en uitbreiding van de niet-financiële risico's heeft plaatsgevonden. Ten einde de puntjes op de i te zetten doet de VC nog enkele aanbevelingen. Er is sprake van een voldoende niveau van beheersing van de uitbestedingsrisico's en systematische analyse van het integriteitsrisico. Ten aanzien van de ICT risico's heeft het Fonds de nodige acties ondernomen om het ICT risico adequaat te kunnen beheersen. De VC doet nog een aanbeveling voor verdere verbetering.

g. Communicatie

De VC deelt de mening van het Fonds dat het een adequaat communicatiebeleid voert dat het pensioenbewustzijn van belanghebbenden bevordert en de dialoog stimuleert. Aan de wettelijke eisen van informatieverstrekking wordt voldaan. Wel doet de VC nog een aanbeveling om het VO meer bij het communicatiebeleid en de in te zetten middelen te betrekken. Op de website wordt de voorgeschreven

informatie voldoende ontsloten, hoewel de VC constateert dat het niet altijd even gebruikersvriendelijk is. Om in dat opzicht een verbetering aan te brengen doet de VC een paar aanbevelingen.

De visitatiecommissie (VC Holland)

Mariëtte Simons

Frank Rijksen

Herma Polee (voorzitter)

Reactie bestuur op verslag VC

Het bestuur heeft kennisgenomen van het rapport van de Visitatiecommissie.

Het bestuur is verheugd met de positieve beoordeling door de visitatiecommissie over de verschillende onderdelen.

Het bestuur herkent en erkent de verschillende aanbevelingen en mogelijkheden tot verdere verbetering, zoals weergegeven in het rapport. Ook dit jaar zullen wij als bestuur opvolging geven aan de verschillende aanbevelingen.

Het bestuur spreekt haar waardering uit voor de tijd en aandacht die door eenieder aan de visitatie is besteed, en de positieve sfeer waarin het gehele visitatietraject is verlopen.

3. Verslag Verantwoordingsorgaan

Het Verantwoordingsorgaan (verder: VO) bestaat uit drie leden en vertegenwoordigt evenredig de gepensioneerden, de werknemers en de werkgever. In het kader van de Pensioenwet legt het bestuur verantwoording af aan het VO over het beleid, de uitvoering daarvan en de naleving van de principes van goed pensioenfondsbestuur. Daarnaast wordt het VO door het bestuur om advies gevraagd over een aantal concrete onderwerpen, zoals het beloningsbeleid, het intern toezicht, de klachten- en geschillenprocedure, het communicatie- en voorlichtingsbeleid en de uitvoeringsovereenkomst.

Speerpunten

De speerpunten voor het VO voor 2018 waren:

- Communicatie
- Niet-financiële risico's (waaronder ICT-risico)

Communicatie

De activiteiten met het betrekking tot dit speerpunt waren voornamelijk gericht op de vorming van het communicatiebeleidsplan 2018-2020. Daarnaast heeft het VO kennis genomen van het communicatiejaarplan. Het VO heeft er daarbij vooral op gelet of opvolging wordt gegeven aan de uitkomsten van de in 2018 gedane effectiviteitsmeeting

Niet-financiële risico's

Het is duidelijk dat de niet-financiële risico's bij het bestuur van het pensioenfonds volop de aandacht hebben. Hierbij is niet alleen het ICT-risico speerpunt, maar ook zaken die verband hebben met deskundigheid van het bestuur en de toekomstbestendigheid van het pensioenfonds staan op de agenda. Het VO is verheugd over de aandacht die 2018 is gegeven aan het communicatie beleid en het IT-beleid. Het VO is dan ook van oordeel dat het bestuur in 2018 voldoende aandacht heeft gegeven aan de niet-financiële risico's en verwacht dat dit in 2019 op het juiste niveau zal blijven. Het bestuur heeft zich deugdelijk voorbereid op de implementatie van IORP II en dit zal bijdragen aan blijvende aandacht voor monitoring van deze risico's door de risicobeheer sleutelfunctiehouder.

Advies

IT beleidsplan

In 2018 heeft het bestuur een IT beleidsplan opgesteld. Het VO heeft hierover het advies gegeven om het beleid te laten toetsen door een deskundige op het gebied van IT beleid. Daarnaast heeft het VO aangegeven dat zij de intenties van het beleid onderschrijft.

Communicatiebeleid

In 2018 is door de communicatie commissie een nieuw communicatie beleid opgesteld voor de periode 2018-2020. Hier is uitvoerig overleg over geweest tussen het VO en de communicatiecommissie. Het VO heeft het beleid getoetst aan de resultaten van de effectiviteitsmeeting die in het najaar van 2017 heeft plaatsgevonden. Verder heeft het VO erop aangedrongen op een standpunt ten aanzien van digitalisering op te nemen in het beleid. Het VO heeft eind december 2018 de adviesaanvraag ontvangen. Dit is in 2019 opgevolgd.

Beloningsbeleid

Het VO heeft eind december 2018 een adviesaanvraag ontvangen met betrekking tot het beloningsbeleid. Ook dit is in 2019 door het VO opgevolgd.

Competentievisie VO en zelfevaluatie

Het VO heeft haar eigen competentievisie vastgesteld en het bestuur verzocht deze toe te voegen aan het functieprofiel voor VO leden. Er heeft een evaluatie op individuele basis plaatsgevonden. In 2019 wil het VO de zelfevaluatie uitbreiden naar het VO als collectief en de uitkomst van de evaluatie meenemen bij het opleidingsplan.

Opleiding

Guus van Es heeft in 2018 de Registeropleiding Geschiktheid Pensioenfonds Geschiktheidsniveau A met succes afgerond.

Een delegatie van het VO heeft deelgenomen aan de bestuursdag en daarbij de benodigde kennis opgedaan met betrekking tot IORP II. Daarnaast heeft een delegatie van het VO deelgenomen aan themabijeenkomsten voor verantwoordingsorganen van de Pensioenfederatie. Tijdens deze bijeenkomsten werd o.a. aandacht besteed aan de thema's financieel toetsingskader en maatschappelijk verantwoord beleggen.

Oordeel

Het VO heeft ter bepaling van haar oordeel kennis genomen van het conceptjaarverslag, het visitatierapport en de notulen van (dagelijks)bestuursvergaderingen. Daarnaast is het VO een aantal maal bijgepraat over specifieke onderwerpen door het Dagelijks Bestuur (DB) en zijn een aantal vergaderingen van het bestuur en DB bijgewoond door het VO. Daarnaast heeft het VO 2 keer overleg gehad met de communicatie commissie en heeft een afvaardiging van het VO een vergadering van de BAC bijgewoond. Tevens was het VO aanwezig op de bestuursdag.

Het VO is van oordeel dat het bestuur en de commissies in 2018 op prudente wijze zorg hebben gedragen voor de uitvoering van de pensioenregeling. De beleidsvorming geeft blijk van goede afweging van de belangen van alle betrokkenen. Met name de goede voorbereiding op de implementatie van IORP II geeft het VO het vertrouwen dat het bestuur haar prudente werkwijze in 2019 zal voorzetten met juiste afweging van belangen.

Tilburg, april 2019

VO lid	Functie
R.A.H. Munting	Voorzitter (namens werknemers)
A.M.S. Dekeling	Secretaris (namens werkgever)
G.P. van Es	Lid (namens gepensioneerden)

4. Jaarrekening

Balans per 31 december (na resultaatbestemming)

(bedragen in duizenden euro's)

	2018	2017
Activa		
Beleggingen		
• Vastgoed (1)	45.164	20.115
• Aandelen (2)	53.827	59.394
• Vastrentende waarden (3)	160.319	186.747
• Beleggingen ter afdekking renterisico (4)	111.589	101.507
Totaal beleggingen	370.899	367.763
Vorderingen en overlopende activa pensioenen (5)	1.138	3
Vorderingen en overlopende activa beleggingen (6)	58	182
Liquide middelen (7)	1.255	80
Totaal activa	373.350	368.028
Passiva		
Stichtingskapitaal en reserves (8)		
• Overige reserves	51.917	59.353
Technische voorzieningen (9)		
• Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds	321.146	308.334
Schulden en overlopende passiva pensioenen (10)	277	272
Schulden en overlopende passiva beleggingen (11)	10	69
Totaal passiva	373.350	368.028

De bij de posten vermelde nummers verwijzen naar de toelichting op pagina 46 tot en met 52.

Rekening van baten en lasten

(bedragen in duizenden euro's)

	2018	2017
Baten en lasten pensioenactiviteiten		
Premies voor risico pensioenfonds (12)	10.556	9.084
Premies voor risico deelnemers (13)	-	4
Waardeoverdrachten voor risico pensioenfonds, per saldo (14)	-29	-314
Waardeoverdrachten voor risico deelnemers (15)	-	-73
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds		
• <i>Pensioenopbouw (16)</i>	-9.076	-8.916
• <i>Toeslagverlening (17)</i>	-3.811	-2.172
• <i>Rentetoevoeging (18)</i>	797	675
• <i>Wijziging rekenrente (19)</i>	-13.822	4.147
• <i>Onttrekking pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten (20)</i>	8.837	8.845
• <i>Pensioenrechten waardeoverdrachten, per saldo (21)</i>	46	295
• <i>Wijziging actuariële grondslagen (22)</i>	3.917	-
• <i>Overige mutaties, per saldo (23)</i>	300	477
Totaal mutatie voorziening pensioenverplichtingen risico pensioenfonds	-12.812	3.351
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen risico deelnemers (24)	-	1.406
Pensioenuitkeringen (25)	-8.538	-8.600
Herverzekeringen (26)	29	-333
Overige baten en lasten pensioenactiviteiten, per saldo (27)	-	-
Totaal baten en lasten pensioenactiviteiten	-10.794	4.525
Baten en lasten beleggingsactiviteiten		
Directe beleggingsopbrengsten (28)	3.951	3.743
Indirecte beleggingsopbrengsten (28)	-18	6.117
Kosten van vermogensbeheer (28)	-575	-586
Totaal baten en lasten beleggingsactiviteiten	3.358	9.274
Resultaat	-7.436	13.799

De bij de posten vermelde nummers verwijzen naar de toelichting op pagina 61 tot en met 69.

Kasstroomoverzicht

(bedragen in duizenden euro's)

	2018	2017
Kasstroom uit pensioenactiviteiten		
Ontvangen premies voor risico pensioenfonds	9.780	9.083
Ontvangen waardeoverdrachten voor risico pensioenfonds	266	34
Ontvangen uitkeringen herverzekering	-	118
Betaalde pensioenuitkeringen	-8.533	-8.565
Betaalde pensioenuitkeringen voor risico pensioenfonds	-295	-348
Betaalde waardeoverdrachten voor risico deelnemers	-	-73
Betaalde premies herverzekering	-330	-666
Overige mutaties uit pensioenactiviteiten	-	18
Totaal kasstroom uit pensioenactiviteiten	888	-399
Kasstroom uit beleggingsactiviteiten		
Verkopen beleggingen	19.858	80.894
Ontvangen directe beleggingsopbrengsten	3.586	3.873
Afwikkeling derivaten	-	644
Aankopen beleggingen	-28.346	-71.928
Mutatie banktegoeden	5.474	-12.903
Betaalde kosten van vermogensbeheer	-285	-266
Totaal kasstroom uit beleggingsactiviteiten	287	314
Mutatie liquide middelen	1.175	-85
Liquide middelen begin van het jaar	80	165
Liquide middelen eind van het jaar	1.255	80
Mutatie liquide middelen	1.175	-85

Toelichting algemeen

Activiteiten

Het pensioenfonds is een ondernemingspensioenfonds, statutair gevestigd in Hilversum en kantoorhoudend aan de Liebergerweg 72-76 in Hilversum. Het pensioenfonds is verantwoordelijk voor een goede uitvoering van de pensioenregelingen voor actieve deelnemers, gewezen deelnemers en gepensioneerden in overeenstemming met wet- en regelgeving. In gevolge artikel 3 van de statuten heeft het pensioenfonds ten doel het treffen van de pensioenvoorzieningen ter zake van ouderdom en overlijden voor degenen die als deelnemer zijn aangemeld, in overeenstemming met de reglementen in de ruimste zin genomen. Het pensioenfonds is als ondernemingspensioenfonds ingeschreven in het Handelsregister van de Kamer van Koophandel onder nummer 41192479.

Pensioenregeling

Ouderdomspensioen

Het ouderdomspensioen is een toegezegd-pensioenregeling op basis van geïndexeerd middelloon. De pensioenrichtleeftijd is 67 jaar. De deelnemers kunnen binnen bepaalde grenzen kiezen wanneer zij met pensioen gaan, en wel op zijn vroegst vanaf de leeftijd van 55 jaar, maar niet later dan bij het bereiken van de leeftijd van 70 jaar. Verder kan de hoogte van het pensioen worden gevarieerd, waarbij de hoogste uitkering niet meer dan 33% hoger is dan de laagste uitkering. Op pensioendatum kan een gedeelte van het opgebouwde ouderdomspensioen worden geruild voor partnerpensioen en/of wezenpensioen. Het partnerpensioen bedraagt maximaal 70% van het verlaagde ouderdomspensioen. De opbouw van ouderdomspensioen bedraagt per jaar van deelneming 1,875% van de pensioengrondslag van het betreffende jaar. De pensioengrondslag is gelijk aan het pensioensalaris verminderd met de franchise. Het pensioensalaris is gelijk aan 13 maal de vastgestelde maandverdienste vermeerderd met vakantietoeslag. Het pensioensalaris is per 1 januari 2018 gemaximeerd op een bedrag van EUR 62.118. Daarvoor bedroeg het pensioensalaris maximaal EUR 61.200. Dit maximum kan jaarlijks worden aangepast overeenkomstig de cao.

Bij arbeidsongeschiktheid in de zin van de WIA van tenminste 35% wordt de pensioenopbouw voor rekening van de werkgever geheel of gedeeltelijk voortgezet. Bij arbeidsongeschiktheid van 80% of meer wordt de pensioenopbouw volledig voortgezet. De (voor de deelnemer) premievrije voortzetting van de pensioenopbouw is gemaximeerd op het bedrag dat wordt betaald door de werkgever. De voortzetting van de opbouw eindigt zodra en voor zover de deelnemer niet langer (gedeeltelijk) arbeidsongeschikt is, de AOW-uitkering ingaat of de tussen de werkgever en het pensioenfonds gesloten uitvoeringsovereenkomst wordt beëindigd, maar uiterlijk op de pensioendatum.

Partnerpensioen

De deelnemers bouwen naast ouderdomspensioen tevens partnerpensioen op, gelijk aan 70% van het ouderdomspensioen. In geval van overlijden van de deelnemer voor de reguliere pensioendatum wordt het ouderdomspensioen vastgesteld in de veronderstelling dat de deelnemer tot de reguliere pensioendatum zou hebben deelgenomen met de laatstelijk geldende pensioengrondslag.

In de periode 1 januari 2003 tot 1 juli 2015 werd geen partnerpensioen opgebouwd, maar was het partnerpensioen uitsluitend verzekerd op risicobasis.

Wezenpensioen

Het wezenpensioen bedraagt per gerechtigd kind 14% van het bereikbare ouderdomspensioen. Het wezenpensioen wordt uitgekeerd tot het bereiken van de leeftijd van 18 jaar of de leeftijd van 27 jaar indien een studie wordt gevolgd.

Toeslagverlening

Het pensioenfonds heeft een voorwaardelijk toeslagbeleid, gebaseerd op de ambitie de pensioenen waardevast te houden. De daarbij gehanteerde maatstaf is om over een reeks van jaren de opgebouwde pensioenen van de actieve en premievrije deelnemers alsmede de reeds ingegane pensioenen te verhogen met gemiddeld 80% van de relatieve stijging van het prijsindexcijfer.

Het bestuur beslist jaarlijks in hoeverre de pensioenrechten en de ingegane pensioenen worden aangepast. Voor deze voorwaardelijke toeslagverlening is geen bestemmingsreserve gevormd, maar deze wordt gefinancierd vanuit de algemene reserve. De toeslagverlening is afhankelijk van de financiële positie van het pensioenfonds en vindt alleen plaats voor zover deze toekomstbestendig is, dat wil zeggen dat de toeslag naar verwachting ook in de toekomst kan worden toegekend.

Bij de besluitvorming wordt uitgegaan van de beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds. Bij een beleidsdekkingsgraad lager dan 110% wordt geen toeslag toegekend. Bij een beleidsdekkingsgraad tussen 110% en een nader te bepalen bovengrens wordt toeslagverlening naar rato toegepast. Bij een beleidsdekkingsgraad hoger dan de bovengrens vindt volledige toeslagverlening plaats en wordt eventueel inhaaltoeslag toegekend. De bovengrens wordt jaarlijks zodanig vastgesteld dat aan de eis van toekomstbestendigheid van de toeslagverlening wordt voldaan.

Financiering en premie

De werkgeverspremie in 2018 is gebaseerd op een doorsneepremie van 14,0% (2017: 14,0%) van het pensioensalaris (13 maal de vastgestelde maandverdienste vermeerderd met vakantietoeslag). Het pensioensalaris bedraagt maximaal EUR 62.118 (2017: EUR 61.200).

Daarnaast betalen de actieve deelnemers een werknemerspremie gelijk aan 7,0% (2017: 7,0%) van de pensioengrondslag (maximale pensioensalaris verminderd met de franchise). Deelnemers die op 31 december 2002 in dienst van de werkgever waren betaalden tot 1 juli 2015 geen premie. De premie voor deze groep wordt met jaarlijks gelijke stappen verhoogd tot 3,5%. Vanaf 1 juli 2018 betalen deze deelnemers een premie gelijk aan 2,0% van de pensioengrondslag. Per 1 juli 2017 bedroeg de premie 1,5%.

Bij arbeidsongeschiktheid in de zin van de WIA van tenminste 35% wordt de pensioenopbouw geheel of gedeeltelijk voortgezet en verleent de werkgever de (gedeeltelijk) arbeidsongeschikte deelnemers vrijstelling van betaling van de werknemerspremie en neemt de werkgever de volledige premie voor zijn rekening.

De totale premie is minimaal gelijk aan de gedempt kostendekkende premie op basis van de driejaarsgemiddelde rentetermijnstructuur DNB. Overeengekomen is dat de werkgever altijd minimaal de kostendekkende premie voldoet.

De werkgever heeft geen bijstortingsverplichting in de situatie van een dekkingstekort (beleidsdekkingsgraad is lager dan de dekkingsgraad die overeenkomt met het minimaal vereist eigen vermogen in de zin van artikel 131 van de Pensioenwet) of een reservetekort (beleidsdekkingsgraad is

lager dan de dekkingsgraad die overeenkomt met het vereist eigen vermogen in de zin van artikel 132 van de Pensioenwet).

Indien het vermogen van het pensioenfonds hoger is dan de premiekortingsgrens, kan het bestuur besluiten premiekorting te verlenen. Voorwaarden zijn dat de beleidsdekkingsgraad hoger is dan de dekkingsgraad die overeenkomt met het vereist eigen vermogen en alle voorwaardelijke toeslagen met betrekking tot de voorgaande 10 jaar zijn toegekend. De korting kan in enig jaar niet hoger zijn dan het totaal van de door de werkgever en de deelnemers verschuldigde premie over dat jaar.

Herverzekering

Het pensioenfonds heeft een herverzekeringsovereenkomst afgesloten ter dekking van het overlijdensrisico. Het overlijdensrisico is verzekerd op basis van risicokapitalen. De verzekeraar keert in voorkomende gevallen het risicokapitaal uit aan het pensioenfonds.

Grondslagen voor de financiële verslaggeving

Algemeen

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen zoals deze zijn opgenomen in Titel 9, Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek en in overeenstemming met de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving, in het bijzonder Richtlijn 610 Pensioenfonds (RJ 610).

De jaarrekening is opgesteld uitgaande van de continuïteitsveronderstelling, dat wil zeggen de veronderstelling dat de continuïteit gewaarborgd is en de activiteiten in de afzienbare toekomst zullen worden voortgezet.

Deze jaarrekening heeft betrekking op het verslagjaar 2018, dat is geëindigd op 31 december 2018.

De bedragen in de jaarrekening luiden in euro's.

Schattingen en veronderstellingen

Bij het opstellen van de jaarrekening is het maken van schattingen en veronderstellingen noodzakelijk. De schattingen en veronderstellingen hebben invloed op de toepassing van grondslagen en de waardering van activa en verplichtingen. De schattingen en daaraan ten grondslag liggende veronderstellingen zijn gebaseerd op ervaringen uit het verleden en verschillende andere factoren die gegeven de omstandigheden als redelijk worden beschouwd. Vooral de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen en (in mindere mate) de waardering van de beleggingen zijn gebaseerd op schattingen en veronderstellingen. De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld. Ten behoeve van de oordeelsvorming en het maken van schattingen wordt gebruik gemaakt van externe deskundigen. De aard van oordelen en schattingen en de onderliggende veronderstellingen is, voor zover noodzakelijk geacht voor het vereiste inzicht in het vermogen, vermeld in de toelichting bij de jaarrekening. Herzieningen van schattingen worden verwerkt in de periode waarin de schatting wordt herzien. Een herziening van een schatting heeft dikwijls ook gevolgen voor waardering en resultaatbepaling in toekomstige perioden.

Schattingswijzigingen

Voor de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds worden de overlevingsgrondslagen volgens de actuele AG prognosetafels gehanteerd. In 2018 zijn de overlevingsgrondslagen geactualiseerd en is overgegaan van de AG prognosetafels 2016 naar de AG prognosetafels 2018. Het effect op de pensioenverplichtingen bedraagt EUR 3.214 duizend (vrijval).

Hierop worden correcties toegepast in verband met afwijkende overlevingskansen van de werkende bevolking ten opzichte van de overlevingskansen van de totale bevolking. Deze correctiefactoren zijn in 2018 eveneens geactualiseerd. Het effect op de pensioenverplichtingen bedraagt EUR 10 duizend (toevoeging aan de voorziening). Het gezamenlijke effect op de pensioenverplichtingen bedraagt EUR 3.204 duizend (vrijval).

Verwerking

De belangrijkste activa en verplichtingen van het pensioenfonds zijn respectievelijk de beleggingen en de voorziening pensioenverplichtingen. De beleggingen bestaan volledig uit financiële activa en derivaten. Deze worden in de balans opgenomen respectievelijk van de balans verwijderd op transactiedatum (datum van koop of verkoop). Dit is het moment waarop de toekomstige economische voordelen en de risico's verbonden aan het financiële instrument worden overgedragen. Pensioenverplichtingen worden in de balans opgenomen op het moment van toekenning of overdracht van de pensioenrechten. Zij worden van de balans verwijderd op het moment van uitkering of overdracht van de pensioenrechten.

Saldering

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd en als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

Presentatie beleggingen en beleggingsopbrengsten

De beleggingen bestaan nagenoeg volledig uit participaties in beleggingsfondsen. De participaties in beleggingsfondsen worden in de balans gerubriceerd naar de aard van de onderliggende beleggingen. Waardeveranderingen van participaties in beleggingsfondsen worden in de rekening van baten en lasten opgenomen onder indirecte beleggingsopbrengsten. Zij bestaan uit de directe en indirecte opbrengsten van de onderliggende beleggingen en de kosten van vermogensbeheer die ten laste van het beleggingsfonds komen.

Door beleggingsfondsen uitgekeerde dividenden worden gepresenteerd onder directe beleggingsopbrengsten.

Waardering beleggingen

Beleggingen worden op het moment van verkrijging gewaardeerd tegen de verkrijgingsprijs, zijnde de marktwaarde, vermeerderd met de transactiekosten. Vervolgens worden de beleggingen gewaardeerd tegen marktwaarde. De marktwaarde is het bedrag waarvoor een actief of een verplichting kan worden afgewikkeld tussen ter zake goed geïnformeerde, tot een transactie bereid zijnde partijen die onafhankelijk zijn. De marktwaarde is gebaseerd op actuele marktprijzen, tenzij anders vermeld.

Participaties in (niet-beursgenoteerde) beleggingsfondsen worden gewaardeerd tegen de berekende intrinsieke waarde op balansdatum of de meest recent beschikbare intrinsieke waarde. De intrinsieke waarde wordt vastgesteld op basis van de marktwaarde van de onderliggende activa en verplichtingen.

Waardeveranderingen beleggingen

Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen, inclusief derivaten. Alle waardeveranderingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als opbrengst beleggingen direct in de rekening van baten en lasten opgenomen.

Vreemde valuta

Activa en verplichtingen in vreemde valuta worden omgerekend naar euro's tegen de koers per balansdatum. Deze waardering is onderdeel van de intrinsieke waarde van de participaties in (niet-beursgenoteerde) beleggingsfondsen. Transacties in vreemde valuta worden omgerekend tegen de koers op transactiedatum. Valutakoersverschillen bij de omrekening van activa en verplichtingen worden in de rekening van baten en lasten opgenomen onder de post waarop de activa en verplichtingen betrekking hebben.

De koers op balansdatum van de euro ten opzichte van de belangrijkste valuta is:

	2018	2017	2016
Zweedse kroon	10,1350	9,8315	9,5820

Grondslagen voor de waardering van activa en passiva

Vastgoed

Beleggingen in niet-beursgenoteerde participaties in vastgoedfondsen worden gewaardeerd tegen de intrinsieke waarde, gebaseerd op de marktwaarde van het onderliggende vastgoed. De marktwaarde van het onderliggende vastgoed is de geschatte waarde bij onderhandse verkoop in verhuurde staat.

De onderliggende vastgoedobjecten worden periodiek getaxeerd door onafhankelijke taxateurs, waarbij elk kwartaal een kwart van de portefeuille wordt getaxeerd, zodat op jaarbasis de gehele portefeuille wordt getaxeerd.

Aandelen

Beleggingen in niet-beursgenoteerde participaties in aandelenfondsen worden gewaardeerd tegen de intrinsieke waarde, gebaseerd op de marktwaarde van de onderliggende aandelen. De marktwaarde van onderliggende aandelen is gebaseerd op de beurskoers per balansdatum.

Vastrentende waarden

Beleggingen in niet-beursgenoteerde participaties in obligatiefondsen worden gewaardeerd tegen de intrinsieke waarde, gebaseerd op de marktwaarde van de onderliggende obligaties. De marktwaarde van onderliggende beursgenoteerde obligaties is gebaseerd op de beurskoers per balansdatum, verhoogd met de lopende rente. Indien de onderliggende vastrentende waarden niet-beursgenoteerd zijn of indien de koersvorming daarvan niet representatief is, wordt de marktwaarde getaxeerd. De taxatie is gebaseerd op recente marktinformatie.

Beleggingen ter afdekking renterisico

Dit betreft beleggingen in niet-beursgenoteerde participaties in een beleggingsfonds dat door middel van een portefeuille langlopende hoogwaardige staatsobligaties en renteswaps kasstromen verkrijgt die passen bij de verplichtingenstructuur van een pensioenfonds. Een renteswap is een derivatencontract waarbij wordt overeengekomen om gedurende een vooraf vastgestelde periode rentestromen in dezelfde valuta te ruilen. Bij de meeste renteswaps wordt een variabele rente geruild tegen een vaste rente. De variabele rente is gebaseerd op de geldmarktrente. De vaste rente is meestal gebaseerd op de marktrente van staatsobligaties.

De participaties in dit beleggingsfonds worden gewaardeerd tegen de intrinsieke waarde, gebaseerd op de marktwaarde van de onderliggende beursgenoteerde staatsobligaties en onderhandse renteswaps.

De marktwaarde van onderliggende staatsobligaties is gebaseerd op de beurskoers per balansdatum, verhoogd met de lopende rente. Voor onderliggende renteswaps is de waardering gebaseerd op recente

marktinformatie (rentecurves), als input voor een gehanteerd gangbaar waarderingsmodel (discounted cash flow model).

Derivaten

Derivaten zijn afgeleide financiële instrumenten, waarvan de waarde afhankelijk is van één of meer onderliggende primaire financiële instrumenten. Derivaten bevatten rechten en verplichtingen waardoor één of meer van de financiële risico's waaraan de onderliggende primaire financiële instrumenten onderhevig zijn tussen partijen worden overgedragen. Derivaten leiden bij het aangaan van de transactie niet of tot een relatief gering vermogensbeslag. Basisvormen van derivaten zijn swaps, forwards, futures en opties. Het onderliggende primaire financiële instrument kan onder meer een valutaproduct, een aandelenproduct of een renteproduct zijn.

Vorderingen

Vorderingen worden gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs onder aftrek van eventuele bijzondere waardeverminderingen, indien sprake is van oninbaarheid. De geamortiseerde kostprijs komt in het algemeen overeen met de nominale waarde.

Liquide middelen

Liquide middelen worden opgenomen voor de nominale waarde.

Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds

De voorziening pensioenverplichtingen wordt actuariel berekend en wordt vastgesteld op basis van de nominaal verworven pensioenrechten, voor zover zij onvoorwaardelijk zijn. Dit betekent dat de voorwaardelijke toekomstige toeslagen niet in de voorziening zijn begrepen, maar de op balansdatum toegezegde toeslagen wel hierin worden opgenomen. De pensioenverplichtingen worden contant gemaakt tegen de door DNB vastgestelde en gepubliceerde rentetermijnstructuur per balansdatum.

De voorziening met betrekking tot ouderdomspensioen, partnerpensioen en wezenpensioen is de contante waarde van de beste inschatting van de toekomstige uitgaande kasstromen die voortvloeien uit de tot balansdatum opgebouwde onvoorwaardelijke pensioenrechten.

De belangrijkste actuariële grondslagen en veronderstellingen zijn:

- rekenrente volgens actuele rentetermijnstructuur DNB (ongewijzigd);
- levensverwachting volgens prognosetafels AG 2018 met correctiefactoren gebaseerd op verschil in levensverwachting tussen werkende en totale bevolking (2017: levensverwachting volgens prognosetafels AG 2016 met correctiefactoren gebaseerd op verschil in levensverwachting tussen werkende en totale bevolking);
- gehuwdheidsfrequentie actieve en gewezen deelnemers op basis van onbepaalde partner en gehuwdheidsfrequentie gepensioneerden op basis van bepaalde partner (ongewijzigd);
- verschil leeftijd man en vrouw drie jaar (ongewijzigd);
- administratie- en excassokosten 3,0% van de voorziening (ongewijzigd).

Uit de door DNB vastgestelde en gepubliceerde rentetermijnstructuur ultimo 2018 kan voor het pensioenfonds een gemiddelde rekenrente van 1,41% (2017: 1,53%) worden afgeleid.

De voor de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen gehanteerde rentetermijnstructuur DNB betreft voor looptijden tot en met 20 jaar de marktrente op de interbancaire swapmarkt. Voor looptijden langer dan 20 jaar wordt de swapcurve per balansdatum aangepast door de onderliggende éénjaarsforwardrente te extrapoleren naar een lange termijn verwacht renteniveau, de zogenoemde ultimate forward rate (UFR).

De UFR wordt vastgesteld als 120-maands voortschrijdend gemiddelde van de werkelijke 1-jaar 20-jaarsforwardrentes. In de door DNB gevolgde methodiek beweegt de rente vanaf 21 jaar geleidelijk in de richting van de UFR, doordat de forwardrente wordt gemiddeld met de UFR. De UFR bedraagt ultimo 2018 2,3% (2017: 2,6%).

Schulden

Schulden worden gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs, die in het algemeen overeenkomt met de nominale waarde.

Grondslagen voor de resultaatbepaling

Algemeen

De grondslagen voor resultaatbepaling vloeien voor het merendeel voort uit de voor de beleggingen en de voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds gehanteerde waarderingsgrondslagen. Voor een aantal posten worden de grondslagen voor resultaatbepaling hierna (nader) uiteengezet.

Directe beleggingsopbrengsten

Rente en van vermogensbeheerders ontvangen rebates worden ten gunste van het resultaat gebracht in de periode waarop deze betrekking hebben. Dividend wordt in de rekening van baten en lasten opgenomen op het moment van beschikbaarstelling.

Premies

Premies worden ten gunste van het resultaat gebracht in de periode waarin de daarmee samenhangende pensioenrechten worden opgebouwd. Premiekortingen worden verwerkt in de periode waarin aan de daarvoor overeengekomen voorwaarden wordt voldaan. Dit is de periode waarin de premiekorting onvoorwaardelijk is geworden.

Waardeoverdrachten

Waardeoverdrachten worden in de rekening van baten en lasten opgenomen op het moment van overdracht van de pensioenverplichtingen.

Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds

Pensioenopbouw

De pensioenopbouw met betrekking tot ouderdomspensioen en partnerpensioen wordt toegerekend aan de periode waarin de opbouw van de pensioenrechten plaatsvindt.

Toeslagverlening

De toevoeging aan de voorziening pensioenverplichtingen uit hoofde van toeslagverlening wordt in de rekening van baten en lasten opgenomen in de periode waarin het bestuursbesluit wordt genomen.

Rentetoevoeging

De pensioenverplichtingen worden contant gemaakt tegen de door DNB vastgestelde en gepubliceerde rentetermijnstructuur per balansdatum. Aan de voorziening pensioenverplichtingen wordt rente toegevoegd op basis van de éénjaarsrente volgens deze rentetermijnstructuur primo verslagperiode. De rentetoevoeging wordt berekend over het gemiddelde van de stand van de voorziening primo periode en de stand van de voorziening ultimo periode, de laatste exclusief het effect van de toeslagverlening en het effect van wijzigingen in de actuariële grondslagen.

Wijziging rekenrente

Het effect van de verandering van de rekenrente op de voorziening pensioenverplichtingen wordt ultimo verslagperiode in de rekening van baten en lasten opgenomen.

Onttrekking pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten

De vrijval van de voorziening pensioenverplichtingen wordt ten gunste van de rekening van baten en lasten gebracht in de periode waarin de lasten bij de berekening van de voorziening waren voorzien.

Pensioenrechten waardeoverdrachten

De met waardeoverdrachten samenhangende toevoeging en onttrekking aan de voorziening pensioenverplichtingen worden in de rekening van baten en lasten opgenomen op het moment van overdracht van de pensioenverplichtingen.

Wijziging actuariële grondslagen

Het effect van wijzigingen in de actuariële grondslagen op de voorziening pensioenverplichtingen wordt ultimo verslagperiode in de rekening van baten en lasten opgenomen.

Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers

De mutatie in de voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers bestaat voornamelijk uit inleg van premies, een toevoeging uit hoofde van het rendement op het pensioenkapitaal en onttrekkingen uit hoofde van omzetting van het pensioenkapitaal in pensioenrechten of overdracht aan een andere pensioenuitvoerder. Mutaties worden in de rekening van baten en lasten verwerkt in de periode waarop zij betrekking hebben.

Pensioenuitkeringen

Pensioenuitkeringen worden in de rekening van baten en lasten opgenomen in de periode waarop zij betrekking hebben.

Herverzekeringen

Herverzekeringspremies en herverzekeringsuitkeringen worden in de rekening van baten en lasten opgenomen in de periode waarop zij betrekking hebben. Winst aandelen worden ten gunste van het resultaat gebracht in de periode waarin zij bekend worden.

Kosten

Kosten worden ten laste van het resultaat gebracht in de periode waarop zij betrekking hebben.

Grondslagen voor het kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht wordt opgesteld volgens de directe methode. Dit houdt in dat alle ontvangsten en uitgaven ook als zodanig worden gepresenteerd. Onderscheid wordt gemaakt tussen kasstromen uit pensioenactiviteiten en kasstromen uit beleggingsactiviteiten.

Kasstromen in vreemde valuta worden omgerekend tegen de koers op transactiedatum.

Onder liquide middelen worden verstaan banktegoeden die niet het karakter hebben van beleggingen.

Toelichting op de balans per 31 december

(bedragen in duizenden euro's)

Activa

1 Vastgoed

	2018	2017
Totaal	45.164	20.115

De portefeuille bestaat volledig uit participaties in niet-beursgenoteerde vastgoedfondsen, die beleggen in Europees vastgoed.

De samenstelling van de onderliggende portefeuille vastgoed per sector is als volgt:

Winkels	19.538	11.432
Kantoren	17.092	5.486
Bedrijfsruimten	5.840	3.197
Woningen	218	-
Overig	2.476	-
Totaal	45.164	20.115

2 Aandelen

	2018	2017
Totaal	53.827	59.394

De portefeuille bestaat uit participaties in niet-beursgenoteerde aandelenfondsen, die beleggen in beursgenoteerde aandelen.

De onderliggende aandelenportefeuille kan als volgt worden gespecificeerd per sector:

	2018	2017
Financiële instellingen	10.241	11.967
Informatietechnologie	8.578	12.673
Energie	3.046	3.312
Telecommunicatie	5.698	2.158
Consument cyclisch	5.981	7.374
Consument defensief	3.882	4.238
Industrie	4.342	5.002
Basismaterialen	2.700	3.213
Gezondheidszorg	5.721	5.776
Nutsbedrijven	1.834	1.759
Overig	1.804	1.922
Totaal	53.827	59.394

De samenstelling van de totale portefeuille naar regio is als volgt:

	2018	2017
Europa	6.545	7.507
Verenigde Staten en Canada	26.341	25.929

Pacific inclusief Japan	7.606	8.203
Opkomende markten	13.335	17.755
Totaal	53.827	59.394

3 Vastrentende waarden

	2018	2017
Beleggingsfondsen	143.364	164.318
Banktegoeden in rekening-courant	16.955	22.429
Totaal	160.319	186.747

De beleggingsfondsen betreffen participaties in niet-beursgenoteerde fondsen, die beleggen in obligaties en onderhandse leningen:

	2018	2017
Bedrijfsobligaties	53.356	55.400
Asset backed obligaties	28.704	28.895
Onderhandse leningen	61.304	80.023
Totaal	143.364	164.318

De specificatie van de portefeuille vastrentende waarden naar rentetype is als volgt:

	2018	2017
Vaste rente	143.364	164.318
Variabele rente	16.955	22.429
Totaal	160.319	186.747

De resterende looptijd gebaseerd op de contractuele aflossingsdata is als volgt:

	2018	2017
Korter dan 1 jaar	21.161	25.870
Vanaf 1 jaar tot 5 jaar	44.716	50.316
Vanaf 5 jaar tot 10 jaar	65.369	81.187
Vanaf 10 jaar tot 20 jaar	19.954	25.048
Vanaf 20 jaar tot 30 jaar	5.177	3.290
Vanaf 30 jaar tot 40 jaar	1.849	928
Langer dan 40 jaar	2.093	108
Totaal	160.319	186.747

De kredietwaardigheid van de totale portefeuille kan als volgt worden weergegeven:

	2018	2017
AAA-rating	1.731	1.466
AA-rating	7.571	6.107
A-rating	15.146	18.646
BBB-rating	20.187	25.991
Lagere rating dan BBB	67.558	90.557
Geen rating	48.126	43.980
Totaal	160.319	186.747

De samenstelling van de totale portefeuille naar regio is als volgt:

	2018	2017
Europa	110.799	128.106
Verenigde Staten	36.127	51.497
Overig	13.393	7.144
Totaal	160.319	186.747

4 Beleggingen ter afdekking renterisico

	2018	2017
Totaal	111.589	101.507

Hieronder zijn opgenomen participaties in een zogenoemd liability driven beleggingsfonds. Dit beleggingsfonds belegt in langlopende Nederlandse en Duitse staatsobligaties en neemt daarnaast posities in renteswaps in. Door middel van deze beleggingen wordt de duration van de portefeuille vastrentende waarden verlengd, waardoor het rentemismatchrisico wordt afgedekt.

Het aandeel van het pensioenfonds in de onderliggende activa en verplichtingen kan als volgt worden samengevat:

	2018	2017
Staatsobligaties	103.479	96.992
Renteswaps activa	14.048	7.346
Renteswaps passiva	-6.655	-3.483
Overig, per saldo	717	652
Totaal intrinsieke waarde	111.589	101.507

Het saldo van overige activa en verplichtingen betreffen voornamelijk liquide middelen, vorderingen uit hoofde van gestort cash collateral en schulden uit hoofde van ontvangen cash collateral.

De resterende looptijd gebaseerd op de contractuele aflossingsdata van het aandeel in de onderliggende portefeuille staatsobligaties is als volgt:

	2018	2017
Korter dan 10 jaar	-	-
Vanaf 10 jaar tot 20 jaar	24.131	36.566
Vanaf 20 jaar tot 30 jaar	79.348	60.426
Vanaf 30 jaar tot 40 jaar	-	-
Langer dan 40 jaar	-	-
Totaal	103.479	96.992

De portefeuille bestaat volledig uit Duitse en Nederlandse staatsobligaties:

	2018	2017
Duitsland (AAA-rating)	51.904	48.408
Nederland (AAA-rating)	51.575	48.584
Totaal	103.479	96.992

Het aandeel van het pensioenfonds in de onderliggende portefeuille renteswaps kan als volgt worden weergegeven:

	Receiver swaps		Payer swaps		Netto positie	
	Contract- omvang	Markt- waarde	Contract- omvang	Markt- waarde	Contract- omvang	Markt- waarde
2018						
Korter dan 1 jaar	-	-	-	-	-	-
Vanaf 1 jaar tot 5 jaar	160.224	1.654	163.994	-3.479	-3.770	-1.825
Vanaf 5 jaar tot 10 jaar	-	-	63.494	-1.658	-63.494	-1.658
Vanaf 10 jaar tot 20 jaar	99.904	3.158	63.494	229	36.410	3.387
Vanaf 20 jaar tot 30 jaar	41.668	621	16.072	421	25.596	1.042
Vanaf 30 jaar tot 40 jaar	46.033	4.103	14.385	-435	31.648	3.668
Langer dan 40 jaar	30.854	2.904	5.457	-125	25.397	2.779
Totaal	378.683	12.440	326.896	-5.047	51.787	7.393
2017						
Korter dan 1 jaar	-	-	-	-	-	-
Vanaf 1 jaar tot 5 jaar	98.434	-41	-	-	98.434	-41
Vanaf 5 jaar tot 10 jaar	-	-	237.110	730	-237.110	730
Vanaf 10 jaar tot 20 jaar	170.516	-1.607	55.418	1.369	115.098	-238
Vanaf 20 jaar tot 30 jaar	49.605	-601	17.594	762	32.011	161
Vanaf 30 jaar tot 40 jaar	35.964	1.947	12.014	178	23.950	2.125
Langer dan 40 jaar	24.880	1.126	-	-	24.880	1.126
Totaal	379.399	824	322.136	3.039	57.263	3.863

Receiver swaps zijn renteswaps waarbij een vaste rente wordt ontvangen en een variabele rente wordt betaald. Payer swaps zijn renteswaps waarbij een vaste rente wordt betaald en een variabele rente wordt ontvangen.

De renteswaps zijn niet-beursgenoteerde contracten.

Door middel van de receiver swaps wordt het rentemismatchrisico verkleind en door middel van de payer swaps wordt het rentemismatchrisico vergroot. Het effect van de totale portefeuille renteswaps is afdekking van het rentemismatchrisico.

5 Vorderingen en overlopende activa pensioenen

	2018	2017
Werkgever	779	3
Herverzekeraar	359	-
Totaal	1.138	3

De vorderingen hebben een resterende looptijd korter dan een jaar.

6 Vorderingen en overlopende activa beleggingen

	2018	2017
Dividenden	-	93
Overige vorderingen en overlopende activa	58	89
Totaal	58	182

De vorderingen hebben een resterende looptijd korter dan een jaar.

7 Liquide middelen

Liquide middelen worden onderscheiden van banktegoeden die het karakter hebben van beleggingen of direct beschikbaar zijn om te worden belegd. Deze posten zijn begrepen in vastrentende waarden.

	2018	2017
Banktegoeden in rekening-courant	1.255	80
Totaal	1.255	80

De liquide middelen zijn vrij opeisbaar.

Passiva

8 Stichtingskapitaal en reserves

	2018	2017
Stand begin van het jaar	59.353	45.554
Resultaat	-7.436	13.799
Totaal	51.917	59.353

Het stichtingskapitaal bedraagt (ongewijzigd) EUR 45,38.

De vermogenspositie wordt toegelicht in de risicoparagraaf op pagina 55 tot en met 60.

9 Technische voorzieningen

De voorziening pensioenverplichtingen is als volgt samengesteld per categorie deelnemers:

	Aantal	2018 Bedrag	Aantal	2017 Bedrag
Actieve deelnemers	1.027	120.630	960	109.840
Arbeidsongeschikte deelnemers	26	2.655	25	2.419
Gewezen deelnemers	807	61.116	794	57.951
Ingegaan ouderdomspensioen en prepensioen	365	109.225	364	111.908
Ingegaan partnerpensioen	156	18.098	158	17.134
Ingegaan wezenpensioen	7	68	8	101
Totaal pensioenuitkeringen	2.388	311.792	2.309	299.353
Administratiekosten en excassokosten		9.354		8.981
Totaal	2.388	321.146	2.309	308.334

De waarde van de voorziening pensioenverplichtingen naar resterende looptijd is als volgt:

	2018	2017
Korter dan 1 jaar	8.708	8.669
Vanaf 1 jaar tot 5 jaar	34.518	33.865
Vanaf 5 jaar tot 10 jaar	43.732	42.127
Vanaf 10 jaar tot 20 jaar	91.802	87.597
Vanaf 20 jaar tot 30 jaar	73.884	71.397
Vanaf 30 jaar tot 40 jaar	43.878	41.856
Langer dan 40 jaar	24.624	22.823
Totaal	321.146	308.334

De mutaties in de voorziening zijn als volgt:

	2018	2017
Stand begin van het jaar	308.334	311.685
Pensioenopbouw actieve en arbeidsongeschikte deelnemers	8.821	8.667
Opslag voor pensioenuitvoeringskosten	255	249
Toeslagverlening	3.811	2.172
Rentetoevoeging	-797	-675
Wijziging rekenrente	13.822	-4.147
Onttrekking voor pensioenuitkeringen	-8.581	-8.589
Onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten	-256	-256
Pensioenrechten waardeoverdrachten, per saldo	-46	-295
Wijziging actuariële grondslagen	-3.917	-
Actuariële resultaten	-300	-1.814
Omzetting pensioenkapitaal in pensioenrechten	-	1.337
Stand eind van het jaar	321.146	308.334

Uit de door DNB vastgestelde en gepubliceerde rentetermijnstructuur ultimo 2018 kan voor het pensioenfonds een gemiddelde rekenrente van 1,41% (2017: 1,53%) worden afgeleid.

10 Schulden en overlopende passiva pensioenen

	2018	2017
Pensioenuitkeringen	84	82
Belastingen en premies sociale verzekeringen	193	190
Totaal	277	272

De schulden hebben een resterende looptijd korter dan een jaar.

11 Schulden en overlopende passiva beleggingen

	2018	2017
Crediteuren	-	42
Overlopende passiva	10	27
Totaal	10	69

De schulden hebben een resterende looptijd korter dan een jaar.

Overige informatie beleggingen

Beleggingsportefeuille

De totale beleggingsportefeuille bedraagt EUR 370.947 duizend (2017: EUR 367.876 duizend) en is als volgt samengesteld:

	2018	2017
Vastgoed	45.164	20.115
Aandelen	53.827	59.394
Vastrentende waarden	160.319	186.747
Beleggingen ter afdekking renterisico	111.589	101.507
Totaal beleggingen	370.899	367.763
Vorderingen	58	182
Schulden	-10	-69
Totaal	370.947	367.876

Marktwaaarde beleggingen

De marktwaaarde van de beleggingen wordt vastgesteld op basis van directe marktnoteringen, wordt afgeleid van directe marktnoteringen of wordt benaderd door middel van waarderingmodellen en waarderingstechnieken.

Van directe marktnotering is sprake indien beleggingen worden verhandeld op één of meer actieve openbare markten.

Indien de waardering van beleggingen wordt afgeleid van directe marktnoteringen, worden de beleggingen gewaardeerd op basis van een model, waarbij alle inputvariabelen zijn gebaseerd op marktnoteringen. Tot deze categorie worden ook gerekend participaties in beleggingsfondsen die beleggen in beursgenoteerde aandelen, obligaties en renteswaps.

Indien de marktwaaarde van beleggingen wordt vastgesteld door middel van waarderingmodellen en waarderingstechnieken, worden de inputvariabelen geschat door externe deskundigen in verband met het ontbreken van openbare marktgegevens.

	Directe markt- notering	Afgeleide markt- notering	Waarderings- modellen en -technieken	Totaal
2018				
Vastgoed	-	-	45.164	45.164
Aandelen	-	53.827	-	53.827
Vastrentende waarden	16.955	82.060	61.304	160.319
Beleggingen ter afdekking renterisico	-	111.589	-	111.589
Totaal	16.955	247.476	106.468	370.899

2017

Vastgoed	-	-	20.115	20.115
Aandelen	-	59.394	-	59.394
Vastrentende waarden	22.429	84.295	80.023	186.747
Beleggingen ter afdekking renterisico	-	101.507	-	101.507
Totaal	22.429	245.196	100.138	367.763

Mutaties beleggingen

De mutaties in de portefeuilles vastgoed, aandelen en vastrentende waarden zijn als volgt:

	Vastgoed	Aandelen	Vastrentende waarden	Beleggingen ter afdekking renterisico	Totaal
2018					
Balanswaarde begin van het jaar	20.115	59.394	186.747	101.507	367.763
Aankopen	28.486	-	-	-	28.486
Verkopen	-1.003	-	-18.855	-	-19.858
Waardeveranderingen	-2.434	-5.567	-2.099	10.082	-18
Mutatie liquiditeiten			-5.474		-5.474
Balanswaarde eind van het jaar	45.164	53.827	160.319	111.589	370.899
2017					
Balanswaarde begin van het jaar	26.727	60.632	161.016	110.077	358.452
Aankopen	10.929	54.000	7.138	-	72.067
Verkopen	-16.796	-64.098	-	-	-80.894
Waardeveranderingen	-745	8.860	5.690	-8.570	5.235
Mutatie liquiditeiten			12.903		12.903
Balanswaarde eind van het jaar	20.115	59.394	186.747	101.507	367.763

Niet in de balans opgenomen verplichtingen

Langlopende contracten

Het pensioenfonds heeft een herverzekeringsovereenkomst afgesloten ter dekking van het overlijdensrisico voor de periode tot en met 31 december 2019. De totale verplichting voor de resterende looptijd bedraagt ongeveer EUR 288 duizend (2017: ongeveer EUR 330 duizend).

Achterstand in toeslagverlening

De actuariële waarde van de achterstand in toeslagverlening bedraagt totaal EUR 28.550 duizend (2017: EUR 26.054 duizend). De achterstand in toeslagverlening is een voorwaardelijke verplichting.

De opgelopen achterstand ten opzichte van de prijsindex heeft betrekking op de volgende jaren:

Jaar	Prijsindex	Toegekend	Vershil
1 januari 2019	1,68%	1,24%	0,44%
1 januari 2018	1,34%	0,70%	0,64%
1 januari 2017	0,36%	0,00%	0,36%
1 januari 2016	0,44%	0,16%	0,28%
1 januari 2015	0,75%	0,33%	0,42%
1 januari 2014	0,90%	0,15%	0,75%
1 januari 2013	1,98%	0,00%	1,98%
1 januari 2012	2,33%	0,00%	2,33%
1 januari 2011	1,38%	0,00%	1,38%

Jaarlijks neemt het bestuur een besluit over de toeslagverlening, inclusief de inhaal van de ontstane achterstand.

Risicobeheer

In het bestuursverslag worden de belangrijke risico's die het pensioenfonds loopt besproken en wordt ingegaan op het beleid dat wordt gevoerd om deze risico's te beheersen. In deze paragraaf van de jaarrekening worden voornamelijk de financiële risico's beschreven en gekwantificeerd.

Het belangrijkste risico van het pensioenfonds is het solvabiliteitsrisico. Dit is het risico dat het fonds op lange termijn de pensioenverplichtingen niet kan nakomen. De solvabiliteit wordt gemeten aan de hand van het verschil tussen het aanwezig eigen vermogen en het vereist eigen vermogen. Daarnaast wordt de dekkingsgraad als solvabiliteitsratio gehanteerd. De dekkingsgraad is de verhouding tussen de nettoactiva en het totaal van de voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds.

Het vereist eigen vermogen wordt in beginsel berekend op basis van een scenarioanalyse zoals gebruikt in de standaardmethode voor de solvabiliteitstoets van DNB.

Het surplus van het aanwezig eigen vermogen ten opzichte van het vereist eigen vermogen, berekend op basis van de strategische beleggingsportefeuille ultimo verslagjaar, bedraagt EUR 2.769 duizend (2017: surplus EUR 11.007 duizend):

	2018	2017
Vereiste buffers		
• Rentemismatchrisico	6.482	6.749
• Vastgoedrisico en aandelenrisico	25.246	24.225
• Valutarisico	5.441	4.807
• Commodityrisico	-	-
• Kredietrisico	25.611	25.701
• Verzekeringstechnisch risico	11.847	11.360
• Liquiditeitsrisico	-	-
• Concentratierisico	-	-
• Operationeel risico	-	-
• Actief risico	-	-
Totaal	74.627	72.842
Diversificatie van risico's	-25.479	-24.496
Totaal vereist eigen vermogen	49.148	48.346
Aanwezig eigen vermogen	51.917	59.353
Surplus	2.769	11.007

Het vereist eigen vermogen van EUR 49.148 duizend (2017: EUR 48.346 duizend) komt overeen met een nominale dekkinggraad van 115,3% (2017: 115,7%). De actuele nominale dekkinggraad bedraagt 116,2% (2017: 119,2%). De nominale dekkinggraad is de verhouding tussen de netto activa en de totale pensioenverplichtingen.

De ontwikkeling van de nominale dekkinggraad kan als volgt worden geanalyseerd:

	2018	2017
Dekkinggraad begin van het jaar	119,2%	114,5%
Premies	-0,1%	-0,4%
Pensioenuitkeringen	0,5%	0,4%
Toeslagverlening pensioenrechten	-1,3%	-0,8%
Resultaat beleggingen	1,1%	3,0%
Rentetoevoeging voorziening pensioenverplichtingen	0,3%	0,2%
Wijziging rekenrente voorziening pensioenverplichtingen	-5,2%	1,6%
Wijziging actuariële grondslagen	1,4%	0,0%
Overig	0,3%	0,7%
Dekkinggraad eind van het jaar	116,2%	119,2%

Het minimaal vereist eigen vermogen bedraagt EUR 13.472 duizend (2017: EUR 12.938 duizend). Dit komt overeen met een nominale dekkinggraad van 104,2% (2017: 104,2%).

De beleidsdekkinggraad bedraagt 119,5% (2017: 118,1%). De beleidsdekkinggraad is de (voortschrijdend) gemiddelde nominale dekkinggraad van de laatste 12 maanden.

De beleidsdekkinggraad is bepalend voor:

- de toetsing aan het (strategisch) vereist eigen vermogen;

- het toepassen van eventuele kortingen;
- het indexeringsbeleid.

Op basis van de toetsing van de beleidsdekkingsgraad aan de met het (strategisch) vereist vermogen overeenkomende dekkingsgraad wordt vastgesteld of het pensioenfonds in een tekortsituatie verkeert en een herstelplan moet indienen bij DNB. Het herstelplan wordt jaarlijks geactualiseerd.

Het solvabiliteitsrisico wordt hierna toegelicht aan de hand van de in de solvabiliteitstoets van DNB onderkende risico's. Met uitzondering van het operationele risico, worden deze risico's aangemerkt als financiële risico's.

Rentemismatchrisico

Rentemismatchrisico is het verschil in rentegevoeligheid tussen de beleggingen en de voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfondsen. Het rentemismatchrisico wordt afgedekt door de belegging in een zogenaamd liability driven beleggingsfonds. Dit beleggingsfonds belegt in langlopende staatsobligaties en neemt daarnaast posities in renteswaps in. Een daling van de marktrente leidt tot een stijging van de waarde van de voorziening pensioenverplichtingen, die voor het grootste deel wordt gecompenseerd door een waardestijging van de belegging in het liability driven beleggingsfonds (ceteris paribus). Door afdekking van het rentemismatchrisico is de vermogenspositie van het pensioenfonds minder gevoelig voor de ontwikkeling van de marktrente.

De effectiviteit van de afdekking bedraagt ultimo 2018 ongeveer 76% (2017: ongeveer 78%). Hierbij moet worden opgemerkt dat de toepassing van de UFR-methode voor de discontering van de pensioenverplichtingen een positief effect heeft op dit percentage. Op basis van de marktrente bedraagt de effectiviteit van de afdekking ultimo 2018 ongeveer 63% (2017: ongeveer 64%), binnen de gestelde bandbreedte van 60% tot 70%.

De rentegevoeligheid kan worden gemeten aan de hand van de modified duration. Dit is de met de contante waarde van rente en aflossing gewogen gemiddelde looptijd in jaren. De duration mismatch is het verschil tussen de duration van de pensioenverplichtingen en de naar omvang (ten opzichte van de pensioenverplichtingen) gewogen duration van de vastrentende waarden en het liability driven beleggingsfonds. De modified duration van de portefeuille vastrentende waarden en het liability driven beleggingsfonds tezamen, de voorziening pensioenverplichtingen en de duration mismatch zijn als volgt:

	2018	2017
Vastrentende waarden en beleggingen ter afdekking renterisico	18,0%	16,1%
Gewogen ten opzichte van voorziening pensioenverplichtingen	14,2%	15,1%
Voorziening pensioenverplichtingen	19,4%	19,2%
Mismatch	5,2%	4,1%

Een daling of stijging van de nominale marktrente met 1,0 procentpunt resulteert als gevolg van grote effectiviteit van de renteafdekking op basis van de rentetermijnstructuur DNB slechts in een geringe verandering van de nominale dekkingsgraad.

Vastgoedrisico en aandelenrisico

Vastgoedrisico is het risico dat de waarde van vastgoed en vastgoedaandelen verandert als gevolg van veranderingen in de desbetreffende marktprijzen. Informatie over de spreiding van de portefeuille naar sector en regio is opgenomen in de toelichting op de balanspost vastgoed. De portefeuille vastgoed maakt ongeveer 12% (2017: ongeveer 5%) uit van de totale beleggingen.

In de solvabiliteitstoets van DNB wordt uitgegaan van een waardeschok van niet-beursgenoteerd vastgoed van 15%. Een hiermee overeenkomende waardedaling van de totale vastgoedbeleggingen resulteert in een daling van de nominale dekkinggraad met ongeveer 2 procentpunt (2017: ongeveer 1 procentpunt). Een hiermee overeenkomende waardestijging van deze beleggingen daarentegen resulteert in een verbetering van de dekkinggraad met ongeveer 2 procentpunt (2017: ongeveer 1 procentpunt).

Aandelenrisico is het risico dat de waarde van aandelen verandert als gevolg van veranderingen in de desbetreffende marktprijzen. Informatie over de spreiding van de portefeuille naar sector en regio is opgenomen in de toelichting op de balanspost aandelen. De aandelenportefeuille maakt ongeveer 15% (2017: ongeveer 16%) uit van de totale beleggingsportefeuille.

In de solvabiliteitstoets van DNB wordt uitgegaan van een waardeschok van beursgenoteerde aandelen ontwikkelde markten van 30% en beursgenoteerde aandelen opkomende markten van 40%. Een hiermee overeenkomende waardedaling van de totale portefeuille aandelen resulteert in een daling van de nominale dekkinggraad met ongeveer 5 procentpunten (2017: ongeveer 6 procentpunten). Een hiermee overeenkomende waardestijging van de aandelenportefeuille resulteert in een verbetering van de nominale dekkinggraad met ongeveer 5 procentpunten (2017: ongeveer 6 procentpunten).

Valutarisico

Valutarisico is het risico dat de waarde van beleggingen verandert als gevolg van veranderingen in valutakoersen.

Van de beleggingen luidt omgerekend EUR 22.506 duizend (2017: EUR 22.242 duizend) in een andere valuta dan de euro.

De valutapositie (uitgedrukt in euro's) kan als volgt worden geanalyseerd:

	Vastgoed	Aandelen	Vastrentende waarden	Totaal	Valuta- afdekking	Netto positie
2018						
Zweedse kroon	3.329	-	-	3.329	-	3.329
Overige valuta's	3.583	15.594	-	19.177	-	19.177
Totaal	6.912	15.594	-	22.506	-	22.506
2017						
Zweedse kroon	2.492	-	-	2.492	-	2.492
Overige valuta's	2.245	17.505	-	19.750	-	19.750
Totaal	4.737	17.505	-	22.242	-	22.242

Een groot deel van de onderliggende aandelen van de aandelenbeleggingsfondsen en een kleiner deel van de onderliggende obligaties van een van de obligatiebeleggingsfondsen luidt in vreemde valuta's. Ultimo verslagjaar wordt het valutarisico op voornamelijk beleggingen in Amerikaanse dollars, Japanse yens, Britse ponden, Zwitserse franken en Zweedse kronen binnen deze beleggingsfondsen afgedekt naar de euro. Overige valuta's onder aandelen betreffen voornamelijk valuta's van opkomende landen.

In de solvabiliteitstoets van DNB wordt uitgegaan van een waardeschok van de na afdekking resterende positie in vreemde valuta's van ontwikkelde markten ten opzichte van de euro van 20%. De positie in vreemde valuta's van opkomende markten wordt geschokt met 35%. Hiermee overeenkomende dalingen van de valutakoersen ten opzichte van de euro resulteren in een daling van de nominale dekkinggraad met ongeveer 2 procentpunten (2017: ongeveer 2 procentpunten). Hiermee overeenkomende stijgingen van de valutakoersen resulteren in een verbetering van de nominale dekkinggraad met ongeveer 2 procentpunten (2017: ongeveer 2 procentpunten).

Commodityrisico

Commodityrisico is het risico dat de waarde van commoditybeleggingen verandert als gevolg van veranderingen in de marktprijzen van desbetreffende (onderliggende) grondstoffen. Het fonds belegt niet in commodities of commodityderivaten, zodat geen sprake is van commodityrisico.

Kredietrisico

Kredietrisico is het risico dat tegenpartijen hun contractuele verplichtingen aan het pensioenfonds of de beleggingsfondsen waarin het pensioenfonds participeert niet nakomen. Informatie over de kredietwaardigheid van de portefeuille op basis van credit ratings en over de spreiding van de portefeuille naar sector en regio is opgenomen in de toelichting op de balansposten vastrentende waarden en beleggingen ter afdekking van het renterisico (liability driven beleggingsfondsen).

Verzekeringstechnisch risico

Het belangrijkste verzekeringstechnisch risico is het langlevenrisico. Dit is het risico dat deelnemers langer blijven leven dan gemiddeld verondersteld bij de vaststelling van de premie en de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen.

Door toepassing van de AG-prognosetafels 2018 met correcties voor ervaringssterfte wordt rekening gehouden met een toekomstige verbetering van de levensverwachting.

Het overlijdensrisico is het risico dat deelnemers overlijden vóór pensioendatum, in welk geval het pensioenfonds levenslang partnerpensioen en tijdelijk wezenpensioen moet uitkeren, waarvoor geen voorziening pensioenverplichtingen is gevormd. Dit risico is op excedentbasis herverzekerd bij een onder toezicht van DNB staande verzekeraar.

Tenslotte kan het arbeidsongeschiktheidsrisico worden onderscheiden. Dit is in beginsel het risico dat meer deelnemers arbeidsongeschikt worden dan gemiddeld verondersteld bij de vaststelling van de risicopremie voor arbeidsongeschiktheid. Het pensioenfonds brengt hiervoor echter geen risicopremie in rekening en heeft geen voorziening voor toekomstige premievrije opbouw opgenomen.

Bij arbeidsongeschiktheid wordt weliswaar de pensioenopbouw geheel of gedeeltelijk voortgezet, maar hiervoor betaalt de werkgever de benodigde premie in het jaar van pensioenopbouw. De premievrije pensioenopbouw is afhankelijk van de premiebetaling door de werkgever, zodat voor het fonds geen sprake is van arbeidsongeschiktheidsrisico.

Liquiditeitsrisico

Liquiditeitsrisico is het risico dat onvoldoende liquide middelen beschikbaar zijn om op korte termijn aan de verplichtingen (voornamelijk de pensioenuitkeringen) te kunnen voldoen. Dit risico is onder normale omstandigheden nagenoeg afwezig, omdat de pensioenuitkeringen nog langdurig kunnen worden voldaan uit de ontvangen premies en directe beleggingsopbrengsten en bovendien nagenoeg de gehele beleggingsportefeuille bestaat uit liquide vermogenstitels. Dit neemt niet weg dat ingenomen derivatenposities kunnen leiden tot de contractuele verplichting tot bijstorting. Het liquiditeitsrisico wordt overeenkomstig het standaardmodel van DNB op nihil gesteld.

Concentratierisico

Concentratierisico kan optreden als een goede spreiding van beleggingen of pensioenverplichtingen ontbreekt. In het standaardmodel van DNB voor de bepaling van het vereist eigen vermogen is het concentratierisico gelijkgesteld aan nihil. Het pensioenfonds voldoet aan deze veronderstelling van een voldoende gediversifieerde beleggingsportefeuille en een voldoende evenwichtige demografische opbouw van de populatie. Indirect is ongeveer 14% (2017: 13%) van de totale beleggingsportefeuille geïnvesteerd in Duitse staatsobligaties en is ongeveer 14% (2017: 13%) geïnvesteerd in Nederlandse staatsobligaties. Op grond van de kredietwaardigheid van deze landen wordt het concentratierisico overeenkomstig het standaardmodel van DNB op nihil gesteld.

Operationeel risico

Het operationeel risico is het risico dat optreedt bij de uitvoering van de pensioenactiviteiten en beleggingsactiviteiten, als gevolg van niet afdoende of falende interne processen, menselijk gedrag en systemen of als gevolg van externe gebeurtenissen. Dit risico wordt beperkt door de ISAE 3402-rapportages die het pensioenfonds van de diverse uitvoerders ontvangt. Op grond van de Pensioenwet mag het operationeel risico in de solvabiliteitstoets van DNB op nihil worden gesteld, mits geen sprake is van een verhoogd risico. In 2018 (en 2017) is aan deze voorwaarde voldaan.

Actief risico

Actief risico is het risico dat het rendement van een beleggingsportefeuille afwijkt van de voor deze beleggingsportefeuille gehanteerde benchmark. Op basis van een ALM-studie wordt een strategische beleggingsmix bepaald. Ter beoordeling van de relatieve beleggingsresultaten wordt voor de afzonderlijke beleggingscategorieën binnen de totale beleggingsportefeuille een benchmark bepaald, die worden geaggregeerd op portefeuilleniveau. Door middel van zowel actief beheer van de onderscheiden afzonderlijke beleggingsportefeuilles per assetcategorie (selectie van individuele vermogenstitels) als actief beheer van de totale portefeuille (afwijking van de strategische mix) wordt actief risico aangegaan. De benchmarkportefeuille dient dus als referentiekader voor de beoordeling van de relatieve beleggingsresultaten. Het actief risico wordt overeenkomstig het standaardmodel van DNB op nihil gesteld, omdat alleen passief in aandelen wordt belegd.

Toelichting op de rekening van baten en lasten

(bedragen in duizenden euro's)

Baten en lasten pensioenactiviteiten

12 Premies voor risico pensioenfonds

	2018	2017
Werkgeversdeel		
• Reguliere premie	6.938	6.604
• Extra premie	1.937	976
Totaal werkgeversdeel	8.875	7.580
Werknemersdeel	1.681	1.504
Totaal	10.556	9.084

De reguliere werkgeverspremie over 2018 van EUR 6.938 duizend (2017: EUR 6.604 duizend) is gebaseerd op een doorsneepremie van 14,0% (2017: 14,0%) van het pensioensalaris. De (meeste) actieve deelnemers betalen een werknemerspremie gelijk aan 7,0% (2017: 7,0%) van de pensioengrondslag (pensioensalaris verminderd met de franchise). Het pensioensalaris is gemaximeerd op EUR 62.118 (2017: EUR 61.200).

Over 2018 is een extra premie van EUR 1.937 duizend (2017: EUR 976 duizend) aan de werkgever in rekening gebracht ten einde te voorkomen dat de feitelijke premie lager zou zijn dan de gedempt kostendeekkende premie, berekend op basis van de driejaarsgemiddelde rentetermijnstructuur DNB. Als gevolg van de rentedaling in de afgelopen jaren is de gedempt kostendeekkende premie zodanig gestegen dat feitelijke premie zonder extra premiestorting niet meer minimaal gelijk zou zijn aan de gedempt kostendeekkende premie.

De feitelijke premie bedraagt EUR 10.556 duizend (2017: EUR 9.084 duizend).

De kostendeekkende premie overeenkomstig artikel 128 lid 1 Pensioenwet bedraagt EUR 10.500 duizend (2017: EUR 10.280 duizend). De kostendeekkende premie is als volgt samengesteld:

	2018	2017
Pensioenopbouw	8.480	8.310
Risicopremie overlijden	341	357
Opslag voor pensioenuitvoeringskosten	254	249
Solvabiliteitsopslag	1.425	1.364
Totaal	10.500	10.280

Deze premie wordt berekend op basis van de rentetermijnstructuur DNB primo verslagjaar. Voor 2018 bedraagt de hiervoor gehanteerde afgeleide gemiddelde marktrente 1,78% (2017: 1,67%).

De gedempt kostendeekkende premie volgens artikel 128 lid 2 Pensioenwet bedraagt EUR 10.508 duizend (2017: EUR 8.925 duizend). De kostendeekkende premie is als volgt samengesteld:

	2018	2017
Pensioenopbouw	8.481	7.189
Risicopremie overlijden	347	336
Opslag voor pensioenuitvoeringskosten	254	216
Solvabiliteitsopslag	1.426	1.184
Totaal	10.508	8.925

Voor de bepaling van deze gedempt kostendeekkende premie wordt als rekenrente het gemiddelde volgens de rentetermijnstructuur DNB over de voorgaande drie jaren gehanteerd. Voor 2018 bedraagt de gehanteerde rekenrente 1,78% (2017: 2,10%).

De feitelijke premie van EUR 10.556 duizend (2017: EUR 9.084 duizend) wordt jaarlijks getoetst aan een gedempt kostendeekkende premie. De feitelijke premie is EUR 48 duizend hoger (2017: EUR 159 duizend hoger) dan de gedempt kostendeekkende premie.

13 Premies voor risico deelnemers

De premies voor risico deelnemers hebben betrekking op de vrijwillige pensioenspaarregeling.

	2018	2017
Werknemersdeel	-	4
Totaal	-	4

De pensioenspaarregeling is per 1 januari 2017 beëindigd.

14 Waardeoverdrachten voor risico pensioenfonds

Hieronder is opgenomen het saldo van inkomende bedragen uit hoofde van overgenomen pensioenverplichtingen en uitgaande bedragen uit hoofde van overgedragen pensioenverplichtingen.

	2018	2017
Inkomende waardeoverdrachten	266	34
Uitgaande waardeoverdrachten	-295	-348
Totaal	-29	-314

15 Waardeoverdrachten voor risico deelnemers

	2018	2017
Uitgaande waardeoverdrachten	-	73
Totaal	-	73

Dit betreft waardeoverdrachten aan andere pensioenuitvoerders in verband met de beëindiging van de pensioenspaarregeling per 1 januari 2017.

16 Pensioenopbouw

Onder pensioenopbouw is opgenomen de actuariel berekende waarde van de diensttijdopbouw. Dit is het effect op de voorziening pensioenverplichtingen van de in het verslagjaar opgebouwde nominale rechten ouderdomspensioen en partnerpensioen. De pensioenopbouw wordt berekend op basis van de rentetermijnstructuur DNB primo verslagjaar.

	2018	2017
Pensioenopbouw actieve deelnemers	8.821	8.667
Toekomstige pensioenuitvoeringskosten	255	249
Totaal	9.076	8.916

17 Toeslagverlening

	2018	2017
Actieve deelnemers	1.490	818
Gewezen deelnemers	745	422
Gepensioneerden	1.576	932
Totaal	3.811	2.172

De pensioenrechten van actieve deelnemers, de premievrije pensioenrechten van gewezen deelnemers en de ingegane pensioenen zijn per 1 januari 2019 verhoogd met 1,24% (1 januari 2018: 0,70%). De toeslagverlening per 1 januari van het volgende jaar is opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen ultimo verslagjaar.

18 Rentetoevoeging voorziening pensioenverplichtingen

De pensioenverplichtingen worden contant gemaakt tegen de rentetermijnstructuur DNB per balansdatum. Aan de voorziening pensioenverplichtingen wordt rente toegevoegd op basis van de éénjaarsrente volgens deze rentetermijnstructuur primo verslagperiode.

	2018	2017
Totaal	-797	-675

De in het verslagjaar aan de voorziening pensioenverplichtingen toegevoegde rente is gebaseerd op de éénjaarsrente van negatief 0,26% (2017: negatief 0,22%).

19 Wijziging rekenrente

De waarde van de pensioenverplichtingen verandert onder invloed van veranderingen in de rekenrente.

	2018	2017
Totaal	-13.822	4.147

De afgeleide rekenrente is in 2018 gedaald van 1,53% tot 1,41% en is in 2017 gestegen van 1,37% tot 1,53%.

20 Onttrekking pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten

Toekomstige pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten (in het bijzonder excassokosten) worden vooraf actuariael berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De hieronder opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de pensioenen en kosten van de verslagperiode.

	2018	2017
Onttrekking pensioenuitkeringen	8.581	8.589
Onttrekking pensioenuitvoeringskosten	256	256
Totaal	8.837	8.845

21 Pensioenrechten waardeoverdrachten

Hieronder zijn opgenomen de toevoeging aan de voorziening pensioenverplichtingen uit hoofde van pensioenrechten met betrekking tot inkomende waardeoverdrachten en de onttrekking aan de voorziening uit hoofde van pensioenrechten met betrekking tot uitgaande waardeoverdrachten.

	2018	2017
Pensioenrechten inkomende waardeoverdrachten	-257	-29
Pensioenrechten uitgaande waardeoverdrachten	303	324
Saldo	46	295

22 Wijziging actuariële grondslagen

De actuariële grondslagen zijn de uitgangspunten en veronderstellingen waarop de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen is gebaseerd. Onder wijziging actuariële grondslagen is het effect van aanpassing van de bestandsgrondslagen, economische grondslagen en kostengrondslagen op de voorziening opgenomen.

	2018	2017
Levensverwachting	3.204	-
Partnerpensioen	713	-
Totaal	3.917	-

De reservering voor het niet uitruilbaar partnerpensioen is in 2018 aangepast, resulterend in een verlaging van de voorziening pensioenverplichtingen met een bedrag van EUR 713 duizend.

Het effect van de wijziging van de levensverwachting is als volgt samengesteld:

	2018	2017
Overgang op prognosetafels AG 2018	3.214	-
Wijziging correctiefactoren	-10	-
Totaal	3.204	-

Ultimo 2018 is overgegaan op nieuwe generatietafels van het Actuarieel Genootschap. Hierop worden correcties toegepast in verband met afwijkende overlevingskansen van de werkende bevolking ten opzichte van de overlevingskansen van de totale bevolking. Deze correctiefactoren zijn eveneens opnieuw vastgesteld.

23 Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen

Onder overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen zijn opgenomen: actuariële resultaten en mutaties in de pensioenverplichtingen die niet onder een ander hoofd zijn opgenomen.

	2018	2017
Actuariële resultaten	300	1.814
Omzetting pensioenkapitaal in pensioenrechten	-	-1.337
Totaal	300	477

De actuariële resultaten zijn als volgt samengesteld:

	2018	2017
Kortlevenrisico	257	781
Langlevenrisico	-52	590
Sterfte, per saldo	205	1.371
Overig, per saldo	95	443
Totaal	300	1.814

De overige actuariële resultaten van per saldo EUR 95 duizend winst (2017: EUR 443 duizend winst) vloeien voor het grootste deel voort uit de gehanteerde flexibiliseringsfactoren met betrekking tot vervroeging dan wel uitstel van de pensioendatum, variatie van de hoogte van het pensioen en pensioenuitruil.

24 Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers

	2018	2017
Inleg premies	-	-4
Rendement	-	-
Waardeoverdrachten	-	73
Omzetting in pensioenrechten	-	1.337
Totaal	-	1.406

25 Pensioenuitkeringen

	2018	2017
Ouderdomspensioen	6.985	6.896
Prepensioen	137	268
Partnerpensioen	1.343	1.349
Wezenpensioen	20	25
Totaal periodieke pensioenuitkeringen	8.485	8.538
Totaal afkopen pensioenen	53	62
Totaal	8.538	8.600

26 Herverzekeringen

	2018	2017
Premies herverzekering	-330	-333
Uitkeringen herverzekering	359	-
Saldo	29	-333

27 Overige baten en lasten pensioenactiviteiten

	2018	2017
Overige baten	-	-
Overige lasten	-	-
Saldo	-	-

Baten en lasten beleggingsactiviteiten

28 Beleggingsopbrengsten

	Direct	Indirect	Kosten	Totaal
2018				
Vastgoed	3.284	-2.434	-	850
Aandelen	34	-5.567	-	-5.533
Vastrentende waarden	161	-2.099	-75	-2.013
Beleggingen ter afdekking renterisico	472	10.082	-236	10.318
Valutaderivaten	-	-	-	-
	3.951	-18	-311	3.622
Niet toegerekende kosten vermogensbeheer			-264	-264
Totaal	3.951	-18	-575	3.358
2017				
Vastgoed	1.043	-745	-	298
Aandelen	29	8.860	-40	8.849
Vastrentende waarden	2.213	5.690	-76	7.827
Beleggingen ter afdekking renterisico	458	-8.570	-193	-8.305
Valutaderivaten	-	882	-	882
	3.743	6.117	-309	9.551
Niet toegerekende kosten vermogensbeheer			-277	-277
Totaal	3.743	6.117	-586	9.274

De directe beleggingsopbrengsten betreffen rente, door beleggingsfondsen uitgekeerd dividend en van beheerders van beleggingsfondsen ontvangen rebates.

De indirecte beleggingsopbrengsten betreffen waardeveranderingen inclusief valutakoersverschillen.

De hiervoor weergegeven kosten van vermogensbeheer betreffen de rechtstreeks aan het pensioenfonds in rekening gebrachte kosten. De kosten die ten laste van beleggingsfondsen komen zijn hierin niet begrepen, maar zijn onderdeel van de waardeveranderingen. De ten laste van de beleggingsfondsen komende kosten kunnen worden onderscheiden in kosten van vermogensbeheer (vergoeding beheer beleggingen, bewaarloon en overige kosten) en transactiekosten. In de waardeveranderingen van de valutaderivaten zijn eveneens transactiekosten begrepen.

De kosten van vermogensbeheer die direct ten laste van het pensioenfonds komen, maar niet zijn toegerekend aan de beleggingscategorieën, kunnen als volgt worden gespecificeerd:

	2018	2017
Administratie en rapportage	119	118
Advies	94	107
Overig	51	52
Totaal	264	277

De niet rechtstreeks aan het pensioenfonds in rekening gebrachte kosten, die onderdeel zijn van de waardeveranderingen van de beleggingen, kunnen als volgt worden gespecificeerd:

	2018	2017
Vastgoed	508	317
Aandelen	88	63
Vastrentende waarden	945	1.019
Beleggingen ter afdekking renterisico	473	530
Totaal	2.014	1.929

Dit betreft de onderliggende kosten van de beleggingsfondsen (look-through-principe). Deze kosten kunnen slechts door middel van schattingen worden vastgesteld.

De totale kosten vermogensbeheer (exclusief transactiekosten) bedragen EUR 1.903 duizend (2017: EUR 1.842 duizend). De kosten kunnen als volgt worden gespecificeerd:

	2018	2017
Aan beleggingscategorieën toegerekende beheervergoedingen	311	309
Niet aan beleggingscategorieën toegerekende kosten	264	277
Totaal aan het pensioenfonds in rekening gebrachte kosten	575	586
Totaal door het pensioenfonds ontvangen rebates	-688	-673
Per saldo direct ten gunste van het pensioenfonds	-113	-87
Totaal onderliggende kosten beleggingsfondsen	2.014	1.929
Totaal	1.903	1.842

De transactiekosten, die onderdeel zijn van de waardeveranderingen van de beleggingen, bedragen totaal EUR 151 duizend (2017: EUR 266 duizend).

De transactiekosten kunnen als volgt worden gespecificeerd:

	2018	2017
Vastgoed	-	-
Aandelen	79	112
Vastrentende waarden	21	38
Beleggingen ter afdekking renterisico	51	116
Totaal	151	266

De transactiekosten worden berekend op basis van het look-through-principe. Dit wil zeggen dat behalve de in- en uitstapvergoedingen van beleggingsfondsen ook het aandeel in de door de beleggingsfondsen gemaakte aan- en verkoopkosten in aanmerking wordt genomen. De berekende kosten worden verlaagd met het aandeel in de in- en uitstapvergoedingen van de beleggingsfondsen, die voor het beleggingsfonds immers opbrengsten vormen.

Overige informatie

Verbonden partijen

De werkgever en de bestuursleden worden aangemerkt als verbonden partijen.

Tussen het pensioenfonds en de werkgever is een uitvoeringsovereenkomst inzake de financiering en de uitvoering van de pensioenregeling gesloten.

De kosten van de uitvoering van de pensioenregeling zijn voor rekening van de werkgever. De kosten die ten laste van de werkgever zijn gekomen bedragen EUR 575 duizend (2017: EUR 547 duizend).

Het pensioenfonds heeft geen leningen verstrekt aan bestuursleden en heeft ook anderszins geen vorderingen op bestuursleden. Inzake de beloning van bestuurders wordt verwezen naar de paragraaf Bezoldiging bestuurders hierna.

Medewerkers

Het pensioenfonds heeft geen personeel in dienst.

Bezoldiging bestuurders

De bestuurders van het pensioenfonds die niet in dienst zijn van de werkgever ontvangen een vergoeding, die voor rekening van de werkgever komt.

Honorarium onafhankelijke accountant

De aan het verslagjaar toegerekende accountantshonoraria zoals bedoeld in artikel 382a Boek 2 BW bedragen totaal EUR 44 duizend (2017: EUR 39 duizend).

	2018	2017
Controle jaarrekening en jaarstaten	44	39
Fiscale adviesdiensten	-	-
Andere niet-controlediensten	-	-
Totaal	44	39

De vermelde honoraria hebben betrekking op het gehele netwerk waarvan de accountantsorganisatie die is belast met de wettelijke jaarrekeningcontrole deel uitmaakt.

Belastingen

Het pensioenfonds is op grond van de aard van de activiteiten vrijgesteld van belastingheffing voor de vennootschapsbelasting.

Toeziachter

DNB heeft in 2018 en 2017 aan het pensioenfonds geen boetes of dwangsommen opgelegd.

Resultaatbestemming volgens statuten

Conform artikel 3 van de statuten wordt het maken van winst niet beoogd. Dientengevolge zal het saldo van baten en lasten ten gunste dan wel ten laste van de algemene reserve worden gebracht. Het resultaat over boekjaar 2018 is ten laste van de algemene reserve gebracht.

Gebeurtenissen na balansdatum

In artikel 380a Titel 9, Boek 2 BW bedoelde niet in de balans of rekening van baten en lasten opgenomen gebeurtenissen na balansdatum met belangrijke financiële gevolgen hebben zich niet voorgedaan.

Hilversum, 20 juni 2019

Kees Wisse	voorzitter
Frenz van der Aa	secretaris
Hanneke Niekus - van Waveren	penningmeester
Geert Aarts	bestuurslid
Jan Ambergen	bestuurslid
Ilse Brundel	bestuurslid

5. Overige gegevens

Actuariële verklaring

De actuariële verklaring is opgenomen op pagina 72

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

De controleverklaring is opgenomen op pagina 74

Actuariële verklaring

Opdracht

Door Stichting IFF Pensioenfonds te Hilversum is aan Milliman Pensioenen v.o.f. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2018.

Onafhankelijkheid

Als waarmerkend actuaris ben ik onafhankelijk van Stichting IFF Pensioenfonds, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds. Dit geldt tevens voor andere actuarissen en deskundigen die werkzaam zijn bij Milliman Pensioenen v.o.f.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op 1% van de technische voorziening voor risico pensioenfonds. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven 5% van de materialiteit te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeel van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet.

De door het pensioenfonds verstrekte basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- de technische voorzieningen, het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen toereikend zijn vastgesteld;
- de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-person regel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken, en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

De technische voorzieningen zijn, overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten, als geheel gezien, toereikend vastgesteld.

Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum ten minste gelijk aan het wettelijk vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet.

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is ten minste gelijk aan de dekkingsgraad bij het vereist eigen vermogen.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting IFF Pensioenfonds is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie van Stichting IFF Pensioenfonds is naar mijn mening voldoende. Daarbij is in aanmerking genomen dat de mogelijkheden tot het realiseren van de beoogde toeslagen beperkt zijn.

Amsterdam, 20 juni 2019

drs. R.K. Sagoenie AAG
verbonden aan Milliman Pensioenen v.o.f.

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: het bestuur van Stichting IFF Pensioenfonds

Verklaring over de jaarrekening 2018

Ons oordeel

Naar ons oordeel geeft de jaarrekening van Stichting IFF Pensioenfonds een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van de stichting op 31 december 2018 en van het resultaat over 2018 in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW).

Wat we hebben gecontroleerd

Wij hebben de in dit jaarrapport opgenomen jaarrekening 2018 van Stichting IFF Pensioenfonds te Utrecht ('de stichting') gecontroleerd.

De jaarrekening bestaat uit:

- de balans per 31 december 2018;
- de rekening van baten en lasten over 2018;
- het kasstroomoverzicht; en
- de toelichting met de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en overige toelichtingen.

Het stelsel voor financiële verslaggeving dat is gebruikt voor het opmaken van de jaarrekening is Titel 9 Boek 2 BW.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de paragraaf 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Onafhankelijkheid

Wij zijn onafhankelijk van Stichting IFF Pensioenfonds zoals vereist in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assuranceopdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Verklaring over de in het jaarrapport opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarrapport andere informatie, die bestaat uit:

- het verslag van het bestuur;
- het verslag visitatiecommissie;
- het verslag verantwoordingsorgaan;
- de overige gegevens; en
- de bijlagen.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het verslag en de overige gegevens in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

Verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening en de accountantscontrole

Verantwoordelijkheden van het bestuur voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor:

- het opmaken en het getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW; en voor
- een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de stichting in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van het genoemde verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de stichting te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar bedrijfsactiviteiten kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Ons controleoordeel beoogt een redelijke mate van zekerheid te geven dat de jaarrekening geen afwijkingen van materieel belang bevat. Een redelijke mate van zekerheid is een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle afwijkingen ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Een meer gedetailleerde beschrijving van onze verantwoordelijkheden is opgenomen in de bijlage bij onze controleverklaring.

Amsterdam, 20 juni 2019

PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.

Origineel getekend door drs. L.H.J. Oosterloo RA

Bijlage bij onze controleverklaring over de jaarrekening 2018 van Stichting IFF Pensioenfonds

In aanvulling op wat is vermeld in onze controleverklaring hebben wij in deze bijlage onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening nader uiteengezet en toegelicht wat een controle inhoudt.

De verantwoordelijkheden van de accountant voor de controle van de jaarrekening

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel-kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze doelstelling is om een redelijke mate van zekerheid te verkrijgen dat de jaarrekening vrij van materiële afwijkingen als gevolg van fouten of fraude is. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing.
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de stichting.
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan.
- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Ook op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een organisatie haar continuïteit niet langer kan handhaven.
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen en het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met het bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Bijlage A Trefwoorden

Actuaris

Adviserende: Adviseur, gespecialiseerd in de (levens)verzekeringswiskunde.

Waarmerkende: De actuaris die bevoegd is tot het waarmerken van de actuariële staten.

Beleggingsopbrengsten

De beleggingsopbrengsten en -winsten worden op diverse manieren omschreven. Onderstaand de verklaring van de begrippen, welke in dit jaarverslag worden gebruikt.

Directe beleggingsopbrengsten:

Alle opbrengsten uit exploitatie onroerende goederen, dividenden en rente.

Indirecte beleggingsopbrengsten:

Alle resultaten bij verkoop van beleggingen, alsmede herwaardering van de beleggingen op reële waarde per einde van het boekjaar.

Contante waarde van de pensioenverplichtingen

Het bedrag dat op dit moment nodig is om in de toekomst een of meer betalingen mee te kunnen verrichten, waarbij rekening is gehouden met rente en – als het gaat om uitkeringen op basis van levensverzekeringen – met actuariële grondslagen.

Dagelijks Bestuur

De voorzitter, secretaris en penningmeester van het fonds

Dekkingsgraad

De verhouding tussen enerzijds de contante waarde van de op dat moment geldende reglementaire pensioenaanspraken en anderzijds het aanwezige vermogen. Het aanwezige vermogen is de som van de contante waarde van pensioenaanspraken die op dat moment zijn gefinancierd en de eventuele algemene en extra reserve.

Directie

De Directie van International Flavors & Fragrances I.F.F. (Nederland) B.V.

Financieel toetsingskader

Benaming van het toezichtregime dat per 1 januari 2007 van toepassing is op de financiële positie en het financiële beleid van pensioenfondsen en verzekeringsmaatschappijen.

Fonds

Stichting IFF Pensioenfonds, voorheen Stichting pensioenfonds voor het personeel van International Flavors & Fragrances I.F.F. (Nederland) B.V.

Franchise

Het deel van het pensioensalaris, dat niet meetelt voor de pensioenopbouw bij het fonds. Over dit deel van het salaris verzorgt de overheid het pensioen middels AOW en mogelijk Anw.

Gewezen deelnemers

Personen, die voor de pensioendatum, anders dan wegens overlijden, de deelneming in het fonds hebben beëindigd en premievrije rechten hebben verworven op ouderdomspensioen op 65-jarige leeftijd en eventueel nabestaandenpensioen bij overlijden.

Nabestaanden

Onder nabestaanden worden verstaan de echtgenoot, echtgenote of partner van een overleden actieve, gewezen of gepensioneerde deelnemer.

Onbepaalde partner

De methode, waarbij iedere deelnemer geacht wordt gehuwd te zijn met een partner met een vast leeftijdsverschil.

Overlevingstafel

Een van de meest belangrijke gegevens die nodig zijn bij de bepaling van de pensioenlasten is de te bereiken leeftijd; ofwel de kans van overleven tot een bepaalde leeftijd (overlevingskans). De overlevingstafel is een tabel die de overlevingskans weergeeft op grond van waarnemingen in een bepaalde periode.

Partner

Onder partner wordt verstaan de ongehuwde persoon van 18 jaar of ouder met wie de ongehuwde deelnemer samenleeft, mits er geen bloed- of aanverwantschap in de rechte lijn bestaat, er een notarieel verleden samenlevingscontract is opgemaakt en de samenwoning ten minste een jaar bestaat.

Premievrije rechten

De bij beëindiging van de deelneming voor de pensioendatum (bij ontslag) verworven pensioenrechten.

Rekenrente

De rente waarvan men uitgaat bij de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen.

Risicodragend

Onder risicodragend vermogen, ook wel zakelijke waarden genoemd, wordt verstaan de beleggingen waarvan niet met zekerheid vaststaat of en zo ja wanneer het geïnvesteerde vermogen wordt terugontvangen. Ook is vooraf niet bekend wat de vergoeding voor het gebruik van dat vermogen zal zijn. De praktijk leert dat op lange termijn het rendement gunstiger is dan dat op risicomijdend vermogen.

Risicomijdend

Onder risicomijdend vermogen wordt verstaan de beleggingen waarvan de hoogte van het terug te ontvangen bedrag en het tijdstip waarop dat zal gebeuren van tevoren afgesproken zijn. Ook de hoogte van de vergoeding voor het gebruik van het vermogen is bekend. In het algemeen is het rendement lager dan bij risicodragend vermogen. Door het wijzigen van de rentestand kan de marktwaarde van obligaties van jaar tot jaar aanzienlijk veranderen, zodat wel degelijk enig risico wordt gelopen.

Vennootschap

International Flavors & Fragrances I.F.F. (Nederland) B.V.

Onder de vennootschap vallen de volgende juridische entiteiten:

International Flavors & Fragrances I.F.F. (Nederland) Holding B.V.

Aromatics Holding Ltd.

Bijlage B Afkortingen

AAG	Actuaris Actuarieel Genootschap
ABTN	Actuariële en bedrijfstechnische nota
ALM	Asset Liability Management
AnW	Algemene nabestaandenwet
AOW	Algemene ouderdomswet
AVG	Algemene Verordening Gegevensbescherming
BAC	Beleggingsadviescommissie
BW	Burgerlijk Wetboek
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
DNB	De Nederlandsche Bank
FTK	Financieel toetsingskader
IFF	International Flavors & Fragrances I.F.F. (Nederland) B.V.
IORP II	Institutions for Occupational Retirement Provision Directive
MSCI	Morgan Stanley Capital International
VO	Verantwoordingsorgaan